

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI
(PAC)**

TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI KWA MWAKA 2018

*(Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, Toleo la Januari, 2016)*

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941

DODOMA

FEBRUARI, 2019

IKISIRI (ABSTRACT)

Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) ina dhima kubwa katika kusimamia matumizi ya fedha za umma kama ilivyobainishwa katika Sehemu ya nne ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Majukumu ya Kamati hii yameainishwa katika Kifungu cha 14 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge na msingi wa utekelezaji wa majukumu hayo umetajwa katika Kifungu cha 16 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni hizo. Majukumu hayo ni kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara, Idara, Wakala na Mashirika ya Umma. Msingi wa kazi za Kamati ya Hesabu za Serikali unatokana na Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Taarifa hii inatokana na utekelezaji wa masharti ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Katika Taarifa hii, utekelezaji wa shughuli za Kamati umechambuliwa kwa kina ambapo majukumu ya Kamati kwa kipindi cha mwaka 2018 yanaripotiwa kwa madhumuni ya kuliwezesha Bunge kujadili na kufuatilia matumizi ya fedha za umma.

Maeneo yenye changamoto kubwa za matumizi yasiyofaa ya fedha za umma yamebainishwa na kuchanganuliwa. Maeneo hayo ni pamoja na: Uwekezaji usiokuwa na tija unaofanywa na baadhi ya Taasisi za Umma, kutokuchukuliwa hatua kwa wakati kwa watumishi wa umma wanaohusika na ubadhirifu na madeni yasiyorejeshwa ya mradi wa matrekta katika Shirika la Uzalishaji Mali (SUMA – JKT). Aidha, dosari nyingine ambazo ni pamoja na upungufu katika mikataba ya mikopo iliyochukuliwa na Wakala wa Nyumba Tanzania (TBA),

ucheleweshaji wa kurejesha mikopo iliyochukuliwa katika Benki ya TIB na kasoro na upungufu katika mikataba ya ubia katika Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) zimebainishwa na kuchanganuliwa.

Kutokana na uchambuzi uliofanyika, Kamati imetoa mapendekezo mahsusi katika maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma ikiwa ni pamoja na mapitio ya mikataba mbalimbali ambayo imeonekana kuleta hasara kwa Serikali, kuchukua hatua za kisheria na kiuwajibikaji wa baadhi ya watumishi wa umma na wazabuni ambao wameiingizia Serikali hasara na kutekeleza maboresho ya msingi katika uendeshaji wa Mfuko Mkuu wa Serikali.

Aidha, Kamati imependekeza kwa Serikali kuchukua hatua stahiki za kukusanya madeni sugu ambayo Benki ya TIB inadai, kuchukua hatua za kiuwajibikaji kwa waliohusika na ununuzi wa ardhi ya uwekezaji katika Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) pamoja na kufanya mapitio ya mikataba yote ya ubia ambayo Shirika la Taifa la Maendeleo (NDC) limeingia na wawekezaji mbalimbali bila ya kuwa na tija kwa Taifa. Aidha, Kamati imependekeza hatua za kuchukua kusaidia ukusanyaji wa madeni ya TPDC na TANESCO. Mwisho Kamati imetoa mapendekezo kwa Afisa Masuuli wa Fungu – 28 Jeshi la Polisi kukamilisha majadiliano ya mkataba wa ubia katika eneo la Osterbay kwa kuzingatia maslahi mapana ya Taifa ikiwa ni pamoja na kuhakikisha mikataba ya namna hiyo haiingwi tena kwa siku zijazo.

YALIYOMO

IKISIRI (ABSTRACT)	i
YALIYOMO	iii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA	1
1.1 Utangulizi.....	1
1.2 Majukumu ya Kamati	2
1.3 Muhtasari wa Matokeo ya Utekelezaji wa Shughuli za Kamati.....	3
1.3.1 Utaratibu wa Kamati kushughulikia Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali	5
1.3.2 Utekelezaji wa Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati ya Hesabu za Serikali kipindi kilichopita ...	7
SEHEMU YA PILI.....	11
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI.....	11
2.1 Maelezo ya Jumla kuhusu Uchambuzi	11
2.2 Uchambuzi	12
2.2.1 Malipo ya Posho ya Resheni (<i>Ration Allowance</i>) ya Jumla ya Shilingi Milioni 888.5 kwa Watumishi wasio Askari katika Fungu 28 (Polisi).....	13
2.2.2 Uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Uhakiki wa Mfuko Mkuu wa Serikali.....	15
2.2.2.1 Sababu za tofauti ya Shilingi trilioni 1.5 katika Ripoti ya Mwaka ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya Mwaka 2016/2017.....	17

2.2.2.2 Utolewaji na uidhinishwaji wa fedha kutoka Mfuko Mkuu kwa miaka ya fedha 2016/2017 na 2017/2018.....	26
2.2.2.3 Ulinganifu wa mwenendo wa sasa na wa Miaka iliyopita wa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika kutoa idhini ya mikopo	26
2.2.2.4 Kuchunguza mambo yote yanayohusu utoaji wa fedha katika Mfuko Mkuu ili kubaini iwapo kuna mambo ambayo hayakukubaliwa	27
2.2.3 Uwekezaji usiokuwa na tija Uliofanywa na Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) Katika Manunuzi ya Ardhi.....	38
2.2.4 Kutorejeshwa kwa Mikopo ya Matrekta ya Shirika la Uzalishaji Mali la Jeshi la Kujenga Taifa (SUMA JKT) yenye Thamani ya Shilingi Bilioni 40..	46
2.2.5 Mapitio ya Mikataba ya Mikopo ya Wakala wa majengo Tanzania (TBA) na hali halisi ya mauzo ya Nyumba za kibiashara.....	48
2.2.6 Uchambuzi wa Taarifa ya CAG Kuhusu Ukaguzi Maalum wa Ubia katika uendeshaji wa Mradi wa TANCOAL kati ya Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) na Shirika la Intra Energy Limited (IETL)	51
2.2.7 Mikopo ya muda mrefu isiyorejeshwa katika Benki ya Maendeleo ya TIB (<i>Non Performing loans</i>) ya Jumla ya Shilingi bilioni 251.89	60
2.2.8 Mradi wa Ubia kati ya Jeshi la Polisi na Mwekezaji katika Eneo la Osterbay, Dar es Salaam	64

2.2.9Kutokamilika kwa hatua za kinidhamu kwa Afisa wa Jeshi la Polisi aliyeidhinisha Malipo ya Shilingi Milioni 798.78 kwa Mtoa Huduma bila Huduma Kutolewa	66
2.2.10.....Limbikizo la Madeni ambayo TPDC inaidai TANESCO, Songas na PAET.....	68
SEHEMU YA TATU.....	72
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO	72
3.1 Maelezo ya jumla.....	72
3.2 Maoni.....	72
3.3 Mapendekezo.....	74
3.3.1 Matokeo ya uchambuzi wa Taarifa ya CAG kuhusu Uhakiki wa Mfuko Mkuu	74
3.3.2Uwekezaji usiokuwa na tija Uliofanywa na Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) katika masuala ya Ununuzi wa Ardhi	77
3.3.3Kuhusu Ukaguzi Maalum wa Ubia kati ya NDC na IETL	78
3.3.4Madeni ambayo SUMA JKT inadai kwa watu na Taasisi mbalimbali.....	80
3.3.5Mikopo Chechefu (<i>Non Performing Loans, NPL</i>) katika Benki ya TIB.....	81
3.3.6Kuchelewa Kuchukua Hatua kwa Ubadhirifu wa Fedha Katika Fungu 28 Jeshi la Polisi	82
3.3.7Mikopo yenye Masharti Hasi iliyochukuliwa na TBA	83
3.3.8Mkataba wa Ubia kati ya Jeshi la Polisi na Mwekezaji Eneo la Osterbay Dar es Salaam.....	84

3.3.9Madeni ya TANESCO kwa TPDC, SONGAS na PAET	85
SEHEMU YA NNE.....	86
4.0 HITIMISHO.....	86
4.1 Shukurani	86
4.2 Hoja.....	89

TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC) KWA MWAKA 2017

*(Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016)*

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, naomba kuwasilisha taarifa ya mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC), kuhusu shughuli zilizotekelezwa kwa mwaka 2018 na kuliomba Bunge lako Tukufu liipokee na kuijadili inavyostahili.

Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2018, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) ilipokea na kujadili taarifa ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kuhusu ukaguzi wa Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2017, naomba kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa maelezo yanayotolewa katika

taarifa hii yanatokana na Hesabu zilizokaguliwa kama zilivyowasilishwa katika taarifa hiyo ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

1.2 Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali zilizingatia majukumu yake yaliyoainishwa katika kifungu cha 14 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Majukumu hayo ni: -

- a) Kushughulikia maeneo yenye matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha za Umma katika Wizara za Serikali yaliyoainishwa katika taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali;
- b) Kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwishatolewa na Kamati hiyo yenye lengo la kuondoa matatizo hayo; na
- c) Kutoa mapendekezo na Ushauri kwa Wizara za Serikali kuhusu matumizi mazuri ya fedha za umma ili kupunguza matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Msingi wa majukumu hayo unatokana na taarifa ya hesabu zilizokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kama ilivyobainishwa katika kifungu cha 16 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

1.3 Muhtasari wa Matokeo ya Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, Shughuli za Kamati kwa mwaka 2017/2018, zililenga kushughulikia maeneo yenye matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara na Mashirika ya Umma kama yalivyobainishwa katika taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Mwaka wa fedha unaoshia tarehe 30 Juni, 2017. Aidha, Shughuli hizo zilikusudia kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa na Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) mwezi Januari, 2018.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, kwa mwaka wa fedha ulioishia Juni 30, 2017 Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alifanya ukaguzi wa jumla ya Taasisi 122 za Serikali Kuu ikijumuisha Wizara na Idara zinazojitegemea 62, Wakala 37, Mifuko maalum 18, Sekretarieti za Mikoa 26, Taasisi nyingine 42, Vyama vya Siasa 19, Bodi za Mabonde ya Maji 13 na Balozi 34.

Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa Mashirika ya Umma, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alikaguwa na kutoa taarifa ya jumla ya Mashirika ya Umma 150 kati ya 200 yaliyotakiwa kukaguliwa.

Mheshimiwa Spika, Katika ngazi ya Kamati, Kamati ilifanikiwa kuchambua na kujadili taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za jumla ya Mafungu ya Serikali Kuu 34 na yale ya Mashirika ya Umma 38. Aidha, Kamati ilipata fursa ya kutembelea baadhi ya Miradi ya Maendeleo ikiwamo ya barabara, umeme, ukarabati wa shule na

vyuo na uwekezaji katika Miradi ya ujenzi wa nyumba za kibiashara.

1.3.1 Utaratibu wa Kamati kushughulikia Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

Mheshimiwa Spika, Ni muhimu Bunge lako Tukufu likafahamishwa utaratibu wa jumla wa kushughulikia Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali baada ya kuwa zimewasilishwa hapa Bungeni kwa mujibu wa Katiba. Kamati imeamua kufafanua utaratibu huu hasa kutokana na mkanganyiko uliojitokeza hivi karibuni ambapo Bunge lilionekana kama linachelewesha kujadili Ripoti ya CAG inayohusu Hesabu za Serikali Kuu kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 92 ya kanuni za Ukaguzi wa Umma za mwaka 2009¹, utaratibu wa Kamati za Bunge zinazosimamia matumizi ya fedha za umma umefafanuliwa kwa kina. Kanuni

---

¹ Gazeti la Serikali Na. 47 lililochapishwa tarehe 06/03/2009

hiyo inafafanua kuwa Kamati hizo za Bunge zitajadili na kuchambua taarifa binafsi (*Individual audit reports*) za taarifa za fedha za Serikali Kuu, Mashirika ya Umma na Mamlaka za Serikali za Mitaa baada ya taarifa jumuiifu za CAG kuwa zimewasilishwa Bungeni. Nukuu ya Kanuni hiyo ni kama ifuatavyo: -

“...The Public Accounts Committee, Local Authorities Accounts Committee and Parastatal Organization Accounts Committee, shall discuss the individual reports of the Controller and Auditor General on the financial statements of the Central Government, Local Government Authorities and public and other bodies respectively, after the general report has been tabled in the National Assembly...”

Mwisho wa Kunukuu.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia masharti ya Kanuni hiyo, PAC ilijadili taarifa za fedha mahsusi za ukaguzi za mafungu binafsi (*Individual financial statement*) ya Serikali Kuu na Mashirika ya Umma na kubaini hoja kadhaa za ukaguzi ambapo maoni, ushauri na mapendekezo yalitolewa ili kurekebisha dosari zilizobainika. Hivyo ni muhimu utaratibu huo wa kushughulikia ripoti za CAG ukafahamika ili kuepusha mkanganyiko unaoweza kujitokeza kuhusu namna Bunge linavyoshughulikia ripoti za CAG.

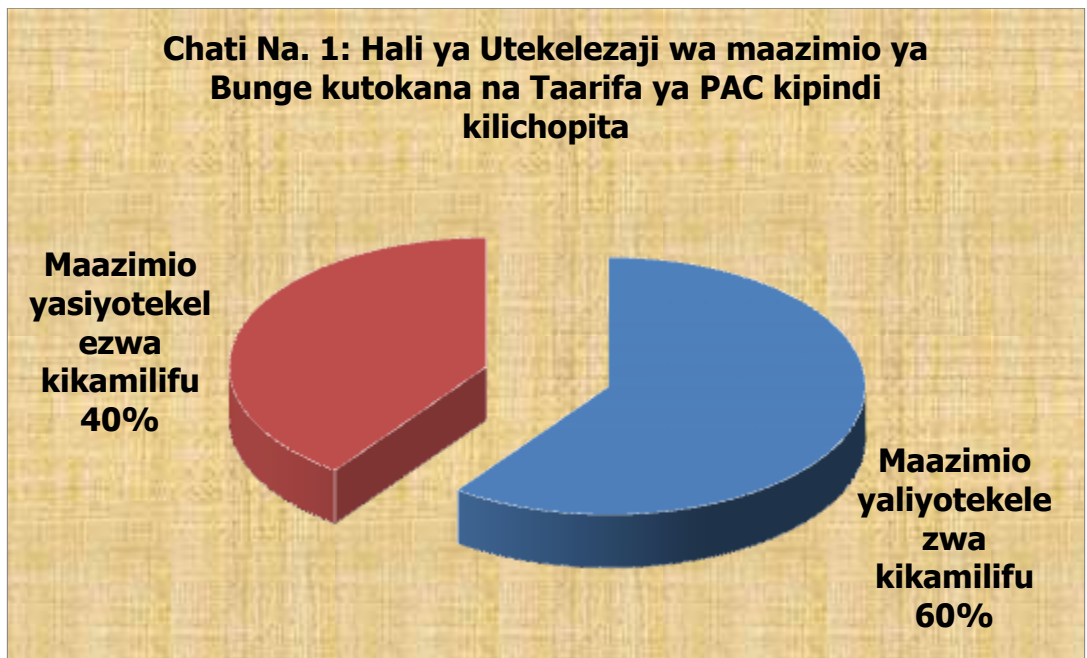
1.3.2 Utekelezaji wa Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati ya Hesabu za Serikali kipindi kilichopita

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali iliyowasilishwa Bungeni mwezi Januari, 2018 jumla ya mapendekezo kumi ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali yaliridhiwa na kuwa Maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, Kwa lengo la kufuatilia utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yaliyotolewa kipindi kilichopita,

Kamati ilipokea na kujadili Taarifa za Maafisa Masuuli mbalimbali sambamba na uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Hesabu za Mwaka wa fedha ulioishia Juni 30, 2017.

Mheshimiwa Spika, Matokeo ya shughuli hiyo kwa ujumla yamebainisha kuwa maazimio 6 kati ya maazimio 10 ambayo ni sawa asilimia 60 yalikuwa yametekelezwa kikamilifu au yalikuwa katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Aidha, maazimio 4 ambayo ni sawa na asilimia 40 yalikuwa hayajatekelezwa kikamilifu hadi sasa. Hali ya utekelezaji wa maazimio ya Bunge imefafanuliwa katika chati ifuatayo: -

Mheshimiwa Spika, Kama ilivyofafanuliwa katika chati Namba 1 hapo juu, na kwa lengo la kulipa Bunge lako mwendelezo wa majadiliano (*Coherent discussion*) naomba kuyataja maazimio ambayo hadi sasa hayajatekelezwa kikamilifu kwa muhtasari kama ifuatavyo: -

- a) Kutokamilika uchunguzi wa ununuzi wa magari 777 yenye thamani ya **Dola za Marekani milioni 29.6** uliofanywa na Jeshi la Polisi bila ya uwepo wa mkataba;
- b) Kuchelewa kurejeshwa kwa fedha ambazo Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) inakusanya kwa niaba ya Taasisi mbalimbali za Serikali. Suala hili limeendelea kujitokeza kwa ucheleweshaji wa urejeshaji wa fedha hizo kwa Taasisi kama TPA na Wizara ya Maliasili na Utalii;
- c) Kutopatiwa ufumbuzi wa kudumu suala la mkanganyiko wa umiliki wa Benki ya Azania na Taasisi ya kifedha ya Pride Tanzania ambazo umiliki wake una dosari kubwa;

- d) Kutokamilika kwa uchunguzi na kuchukua hatua kuhusu utekelezaji wa Mradi wa Dege Eco Village, Kigamboni ulio chini ya Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) ambao umesimama kwa muda mrefu na umetumia fedha nyingi za umma hadi sasa; na
- e) Urejeshaji wa madeni yote ambayo Serikali ilikuwa inadaiwa na Mifuko ya Hifadhi ya Jamii. Japo suala hili limeshughulikiwa kwa kiasi fulani, lakini halijakamilika kutokana na kuchelewa kukamilika kwa uhakiki wa madeni hayo baada ya kuunganisha Mifuko.

Mheshimiwa Spika, Bunge linaomba kupata ufafanuzi wa Serikali kuhusu masuala tajwa hapo juu ili kuendelea kuimarisha usimamizi wa matumizi ya fedha za Umma.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI

2.1 Maelezo ya Jumla kuhusu Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Ili kubainisha maeneo yenye matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma na kwa kuzingatia Taarifa ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Kaguzi mahususi za Mafungu ya Serikali Kuu na Mashirika ya Umma, vigezo vya msingi vilitumika kuainisha maeneo hayo ikiwa ni pamoja na: -

- a) Thamani ya pesa iliyotumika katika matumizi yaliyoripotiwa na kukaguliwa (*Value for money criteria*);
- b) Madhumuni ya Bajeti na matumizi yaliyofanyika na iwapo vigezo vya msingi katika matumizi ya fedha za umma vilizingatiwa;
- c) Kiasi cha matumizi ikilinganishwa na mahitaji halisi;

- d) Matokeo ya Taarifa za Kaguzi Maalum zilizofanyika hivi karibuni;
- e) Umakini katika matumizi yaliyoripotiwa na kukaguliwa;
- f) Kujirudia mara kwa mara kwa hoja husika ya ukaguzi (*Frequency of reoccurrence*);
- g) Uzingatiaji wa Mamlaka halali za kuidhinisha matumizi ya fedha;
- h) Uzingatiaji wa Sheria, Kanuni na taratibu za matumizi ya fedha za umma; na
- i) Kuwepo kwa Kumbukumbu na nyaraka zinazopaswa kutunzwa kwa ushahidi wa matumizi kama zilivyohitajiwa na CAG.

2.2 Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Kufuatia vigezo na mambo ya msingi niliyoyataja hapo awali, uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa mafungu mahususi ya Serikali Kuu na Mashirika ya Umma ulibainisha mambo yafuatayo: -

2.2.1 Malipo ya Posho ya Resheni (*Ration Allowance*) ya Jumla ya Shilingi Milioni 888.5 kwa Watumishi wasio Askari katika Fungu 28 (Polisi)

Mheshimiwa Spika, Katika Fungu 28, Jeshi la Polisi, taarifa za ukaguzi zimebainisha kuwa kulifanyika malipo ya Jumla ya **shilingi milioni 888.5** ambayo yalilipwa kama posho ya resheni (*Ration allowance*) kwa Watumishi ambao sio Askari kinyume na taratibu za Jeshi la Polisi.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli wa Fungu 28 aliifahamisha Kamati kuwa hatua za kinidhamu zimechukuliwa kwa kuwasimamisha kazi watumishi wanne wanaotuhumiwa kufanya malipo hayo. Watumishi hao ni hawa wafuatao: -

1. Bw. Frank Charles Msaki – aliyekuwa Mhasibu Mkuu Fungu 28;
2. Bi. Ida Denis Moyo – aliyekuwa Mkuu wa Kitengo cha Mishahara;

3. Bw. Damiani Aloyce Bupamba – aliyekuwa Mhasibu Kitengo cha Mishahara; na
4. Inspekta Mwita Mirambo – aliyekuwa Mhasibu Kitengo cha Mishahara

Mheshimiwa Spika, Aidha, Afisa Masuuli alifafanua kuwa, watu wengine watatu wasio watumishi wa Serikali walioshirikiana na watumishi hao wamekamatwa na kupewa dhamana wakati taratibu za kukamilisha upelelezi zikiendelea. Watu hao ni hawa wafuatao: -

1. Bw. Ibrahim Ahmed Mlilima;
2. Bw. Nassor Ahmed Mlilima; na
3. Bw. Lodrick Oswald Massawe.

Mheshimiwa Spika, Jalada la shauri hili lilifikishwa kwa mara ya kwanza kwa Mkurugenzi wa Mashtaka ya Jinai (DPP) tarehe 9 Septemba, 2016² na kisha kurudishwa tena kwa DPP tarehe 29 Juni, 2018³ kwa ajili ya kufanyiwa marekebisho.

---

² Rejea barua Kumb. Na. CID/HQ/C.2/2/VOL.III/41.

³ Rejea barua Kumb. Na. NPSC/C.180/3/DAR/3118/26.

Mheshimiwa Spika, Hoja ya Kamati katika suala hili ni kuwa, pamoja na kugundulika kwa ubadhirifu huo mkubwa wa fedha za umma tangu mwaka 2016 hadi leo hii mwaka 2019, watuhumiwa bado hawajafikishwa Mahakamani ili kujibu tuhuma zinazowakabili. Uchunguzi wa jambo hili umechukua muda mrefu kukamilika hivyo kuwepo kwa uwezekano wa fedha za umma kupotea bila hatua stahiki kuchukuliwa kwa wahusika.

2.2.2 Uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Uhakiki wa Mfuko Mkuu wa Serikali

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa matokeo ya uhakiki wa tofauti ya **shilingi trilioni 1.5** kati ya mapato yaliyokusanywa na Serikali ya **shilingi trilioni 25.3** na fedha zilizotolewa na hazina **shilingi trilioni 23.7** kama ilivyoripotiwa tarehe 30 Juni, 2017 katika sura ya IV ya taarifa ya Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Mheshimiwa Spika, Uhakiki huu ulipitia upya fedha zilizoidhinishwa na kutolewa katika Mfuko Mkuu (*Consolidated Fund*) kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na 2017/2018. Aidha, uhakiki huu ulifanyika ili kuthibitisha endapo fedha zilizotolewa kutoka Mfuko Mkuu zilitoka kwa kuzingatia Katiba ya Jamhuri ya Muungano⁴ na Sheria ya Fedha ya mwaka 2004.

Mheshimiwa Spika, Ili kutekeleza jukumu la uchambuzi wa taarifa hiyo kwa ufanisi, Mnamo tarehe 24 Januari, 2019, Kamati ilifanya mahojiano ya kina na Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) ili kupata ufafanuzi wa kina wa taarifa ya uhakiki. Aidha, tarehe 25 Januari, 2019 Kamati ilifanya mahojiano na Katibu Mkuu, Wizara ya Fedha na Mipango, Maafisa kutoka Wizara ya Fedha na Mipango, Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) na Benki Kuu ya Tanzania (BOT) ili kupata ufafanuzi na maelezo ya ziada kwa hoja zilizokuwa zimejitokeza katika taarifa ya uhakiki.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kazi kubwa iliyofanywa na Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kwa kutekeleza

---

⁴ Rejea Ibara ya 136 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977.

jukumu hili muhimu la kisheria ambalo kwa maoni ya Kamati limefungua ukurasa mpya (*Eye opener*) wa kuhakikisha Hazina ya Taifa inaendelea kuwa salama. Aidha, Kamati inatambua ushirikiano wa uongozi wa Wizara ya Fedha na Mipango kwa kutoa ushirikiano kwa wakaguzi ili kukamilisha kazi hii muhimu ya kuimarisha uwajibikaji katika matumizi ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia hadidu za rejea za uhakiki uliofanyika pamoja na uchambuzi wa Kamati na mahojiano na wadau muhimu naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya uhakiki huo kama ifuatavyo: -

2.2.2.1 Sababu za tofauti ya Shilingi trilioni 1.5 katika Ripoti ya Mwaka ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya Mwaka 2016/2017

Mheshimiwa Spika, Katika kuchunguza sababu ya tofauti ya **shilingi trilioni 1.5** inayotokana na kusanyo la **shilingi trilioni 25.3** na fedha zilizotolewa na Hazina kiasi cha **shilingi trilioni 23.8**, kama ilivyoripotiwa na CAG katika ripoti ya Hesabu za Serikali Kuu iliyoishia tarehe

30 Juni, 2017⁵, CAG alifanya uwianisho kamili wa tofauti za takwimu hizo mbili.

Mheshimiwa Spika, Uongozi wa Hazina uliwasilisha kwa CAG marekebisho ya takwimu za hesabu (*Accounting adjustments*)⁶ ambazo baada ya ukokotozi na usuluhishi wa taarifa za hesabu za mapato na matumizi ya Serikali (*Full reconciliation*)⁷ suala la tofauti ya shilingi **trilioni 1.5** kati ya makusanyo na matumizi ya Serikali halikuwepo kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, Wakati CAG akihitimisha hoja yake katika ukurasa wa 41 wa Taarifa ya ukaguzi, amenukuliwa akifafanua kuhusu sababu ya tofauti hiyo ya **shilingi trilioni 1.5** iliyokuwa imejitokeza hapo awali kama ifuatavyo: -

---

⁵ Rejea Ukurasa wa 34 wa Taarifa Jumuifu ya Hesabu za Serikali Kuu kwa Mwaka wa Fedha ulioishia Juni 30, 2017.

⁶ "Accounting Adjustments" Ni marekebisho ya muamala wa kibiashara ambayo hayakuwa yameingizwa kwenye taarifa ya awali ya hesabu kwa tarehe husika. Miamala hiyo hurekodiwa baadaye ikiwa ni pamoja na mapokezi ya fedha na hati za madai au malipo.

⁷ "Account Reconciliation" Ni mchakato wa kufanya ulinganifu wa miamala iliyorekodiwa kwa utaratibu wa ndani ya taasisi na taarifa ya Kibenki ya mwezi kutoka chanzo cha nje kama Benki au taasisi ya kifedha ili kujiridhisha kuwa taarifa za ndani ya taasisi zinawiana na zile za nje.

Nanukuu “... **The difference of TZS 1.515.18 resulted from factors such as differences in information reviewed and adjustments passed by management...**” Mwisho wa Kunukuu

Mheshimiwa Spika, Kwa suala la fedha za ziada zilizotolewa zaidi ya makusanyo, jumla ya **shilingi bilioni 290.13** (*Over Echequer Release*), maelezo ya Hazina yalifafanua kuwa fedha hizo za ziada (**Shilingi bilioni 290.13**) zilikuwa ni fedha zilizotumwa moja kwa moja kwenye miradi. Aidha, Hazina walifafanua kuwa utolewaji huo wa fedha zaidi ya mapato ni kwa mujibu wa kifungu cha 34 cha Sheria ya Benki Kuu ya mwaka 2006 kinachoruhusu Benki Kuu kuipatia Serikali wigo wa kutumia fedha zaidi ya mapato yaliyopatikana. Kwa mwaka 2016/2017 wigo uliokuwa umetolewa na Benki Kuu ulikuwa **shilingi bilioni 1,706.46**. Hivyo, utolewaji huo wa fedha za ziada ulikuwa ndani ya wigo wa kisheria.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa mkanganyiko wa awali uliokuwa umejitokeza ulitokana na kutofanyika marekebisho (*Adjustments*) kwa wakati ya taarifa zinazohusiana na Mfuko Mkuu

ambazo ni muhimu katika kusuluhisha hesabu. Mathalani, uhakiki ulibaini kuwa baadhi ya taarifa muhimu hazikuwa zimeunganishwa wakati wa kutoa salio la Mfuko Mkuu hivyo kuleta utofauti wa takwimu.

Mheshimiwa Spika, Usuluhishi wa hesabu ulichelewa kufanyika katika masuala kama kutohibitishwa kwa kiasi cha fedha kilichopo benki; mapato ya fedha yaliyokusanywa mwaka wa fedha 2016/2017 ambayo yalihamishwa baada ya julai, 2017; kuchelewa kurekebisha na kuhamisha hawala za Serikali zilizoiva na kutofautiana kati ya taarifa zilizomo katika ripoti ya utekelezaji wa bajeti ya robo ya mwisho iliyotumika kuandaa ripoti ya ukaguzi wa mwaka ya CAG na rasimu ya mwisho ya ripoti ya utekelezaji wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, Ukokotozi wa mtiririko wa mapato na matumizi kutoka katika Mfuko Mkuu umefafanuliwa kwa kina katika jedwali Na. 2.1 hapa chini.

Jedwali 2.1: Ukokotozi wa Mapato na matumizi ya Mfuko Mkuu kwa Mwaka wa fedha 2016/2017 (Computation of Receipts and Releases)

Aina	Kiasi (Shilingi Bilioni)	Chanzo
Mapato ya kodi yaliyokusanywa na TRA	13,086.94	Kiasi halisi kilichohamishwa kwenda kwa Mlipaji Mkuu wa Serikali (<i>As per Bank Statement and Cash Book</i>)
Mapato mengineyo (<i>Other receipts</i>)	1,517.33	Kiasi halisi kilichohamishwa kwenda kwa Mlipaji Mkuu wa Serikali (Ushuru wa mafuta kwa REA, barabara, maji, na mfuko wa reli)
MAPATO YASIO YA KODI		
Maduhuli	608.83	Kiasi halisi kilichohamishwa

Aina	Kiasi (Shilingi Bilioni)	Chanzo
<i>(Retention)</i>		kwenda kwa Mlipaji Mkuu wa Serikali <i>(As per Bank Statement and Cash Book)</i>
14 Series	687.22	
Stand Alone	0.31	
Mikopo ya Nje	3,047.43	Deni la Taifa
Mikopo ya Ndani	5,915.90	
Jumla ya mapato kabla ya marekebisho	24,863.96	
Mikopo na misaada ambayo hapo awali haikuwa imejumuishwa kwenye ripoti ya CAG	1,092.50	Fedha za maendeleo – fedha za nje

Aina	Kiasi (Shilingi Bilioni)	Chanzo
Jumla ya mapato baada ya marekebisho	25,956.46	
Marejesho kwenda TRA	70.94	Taarifa za hesabu za TRA
Fedha kutoka vyanzo vya nje ambazo bado zilikuwa kwenye akaunti za miradi		
Fedha ambazo hazikutumika zilizowekwa kwenye akaunti maalum ya amana	8.71	Taarifa maalum ya miradi
Fedha maalum zilizotolewa mwezi Julai	93.53	REA, mfuko wa barabara, mfuko wa maji na reli

Aina	Kiasi (Shilingi Bilioni)	Chanzo
Jumla ya marekebisho	173.18	
Jumla ya mapato baada ya marekebisho	25,783.28	
Exchequer issue releases		
Jumla ya fedha iliyotolewa	23,792.30	
Rollover adjustment (TB and TB)	697.85	Nyaraka za uhamisho
Fedha za moja kwa moja kwenye miradi	1,583.80	
Jumla ya	26,073.95	

Aina	Kiasi (Shilingi Bilioni)	Chanzo
matumizi		
Fedha iliyotolewa ya ziada	(290.67)	

Chanzo: Uchambuzi wa Kamati kutoka kwenye Taarifa ya Uhakiki ya CAG na majibu ya Hazina, Januari, 2019

Mheshimiwa Spika, Kama ufafanuzi uliopo katika Jedwali 2.1 hapo juu unavyobainisha, baada ya marekebisho ya hesabu kufanyika na uhakiki kukamilika, jumla ya **shilingi bilioni 290.67** zilikuwa zimetolewa na Hazina zaidi ya mapato kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Aidha, baada ya kuzingatia ufafanuzi na marekebisho yaliyofanyika tofauti ya **shilingi trilioni 1.5** kati ya mapato na matumizi haikuwepo tena katika Mfuko Mkuu wa Serikali.

2.2.2.2 Utolewaji na uidhinishwaji wa fedha kutoka Mfuko Mkuu kwa miaka ya fedha 2016/2017 na 2017/2018

Mheshimiwa Spika, Katika eneo hili uhakiki uliofanyika ulithibitisha kwamba malipo ya miaka ya fedha 2016/2017 na 2017/2018 yalifanywa na kuidhinishwa kutoka kwa Mfuko Mkuu kwa kuzingatia masharti ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, na Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa suala hili lilifanyika kwa kuzingatia Katiba na Sheria zilizopo, Kamati haikuwa na hoja ya ziada katika eneo hili zaidi ya kusesitiza kuwa utaratibu huu uendelee kwa manufaa ya Taifa.

2.2.2.3 Ulinganifu wa mwenendo wa sasa na wa Miaka iliyopita wa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika kutoa idhini ya mikopo

Mheshimiwa Spika, Uhakiki uliofanyika katika eneo hili umebaini kuwa tangu mwaka 2011/2012 hadi mwaka 2016/2017 CAG alitoa idhini mbili za utoaji wa fedha

kutoka Mfuko Mkuu kwa mwaka. Moja kwa idhini ya Rais kabla ya Bunge kupitisha Sheria ya ugawaji na ruzuku na nyingine ya mikopo kwa kiasi kilichosalia kilichopangwa baada ya kupitishwa kwa Sheria ya ugawaji.

Mheshimiwa Spika, CAG alifanya hitimisho kuwa, utekelezaji wa awali na wa sasa unafanana, isipokuwa katika matumizi ya awali, baadhi ya kasma hazikupangiwa bajeti kwa mujibu wa Sheria ya matumizi, kwa hiyo matumizi yake hayakuidhinishwa na Bunge. Kwa kuanzia mwaka 2006/2007 na kuendelea kasma zote zimejumuishwa katika Sheria ya matumizi.

Mheshimiwa Spika, Hivyo CAG hakubaini jambo lolote linalokinzana na kipengele hiki. Kwa msingi huo, Kamati pia haikuwa na hoja ya ziada katika eneo hili.

2.2.2.4 Kuchunguza mambo yote yanayohusu utoaji wa fedha katika Mfuko Mkuu ili kubaini iwapo kuna mambo ambayo hayakukubaliwa

Mheshimiwa Spika, Katika eneo hili CAG aliibua masuala kadhaa ambayo Kamati iliyachambua kwa

pamoja na majibu ya Serikali. Hoja katika eneo hili zilikuwa kama ifuatavyo: -

a) Wakati wa uhakiki, Mkaguzi alibaini ya kwamba uhamisho wa fedha nje ya fungu kwa kiasi cha **shilingi bilioni 697.85** ulichelewa kufanyika kinyume na masharti ya Kifungu 41 (1) cha Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015. Kwa mujibu wa majibu ya Hazina ni kuwa walikubaliana na mapungufu hayo na kwamba watazingatia ushauri wa Mkaguzi wa kufanya uhamisho wa fedha kwa wakati. Aidha, ili kupata uthibitisho wa hoja hiyo, Kamati ilimuelekeza Mlipaji Mkuu wa Serikali kuwasilisha jedwali la ufafanuzi wa malipo ya dhamana zilizoiva kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Jedwali lifuatalo namba 2.2 linaonesha malipo ya dhamana za Serikali zilizoiva (*Redemption profile*) kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Period	Treasury Bonds - Tsh	Treasury Bills - Tsh	Total Redemption - Tsh
July -2016	20,734,700,000.00	207,192,829,448.00	227,927,529,448.00
August - 2016	108,070,000,000.00	443,609,870,098.00	551,679,870,098.00
September - -2016	-	335,373,597,144.00	335,373,597,144.00
October - 2016	50,360,000,000.00	201,803,350,553.00	252,163,350,553.00
November - 2016	66,588,200,000.00	297,769,098,172.00	364,357,298,172.00
December - 2016	7,153,900,000.00	331,381,939,687.20	338,535,839,687.20
January - 2017	103,447,500,000.00	486,041,659,746.00	589,489,159,746.00
February -	5,883,000,000.00	443,193,860,697.24	449,076,860,697.24

2017			
March 2017	- 117,539,300,000.00	431,601,072,293.00	549,140,372,293.00
Aprili 2017	- 11,504,900,000.00	293,922,894,322.00	305,427,794,322.00
May - 2017	104,669,500,000.00	192,131,213,222.00	296,800,713,222.00
June 2017	- -	355,697,991,483.25	355,697,991,483.00
	595,951,000,000.00	4,019,719,376,865.69	4,615,670,376,865.69
	BAJETI HALISI		3,777,112,000,000.00
	Uhamisho ndani ya Fungu (<i>Reallocation within</i>)		140,710,255,561.50
	Uhamisho nje ya		697,848,121,304.19

	Fungu <i>(Reallocation inbetween)</i>		
--	--	--	--

Table. 2.2: Domestic Debt Principal Redemption Paid 2016/2017

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango, Januari, 2019

Kama jedwali 2.2 linavyofafanua hapo juu, mtiririko wa malipo ya dhamana za Serikali zilizoiva na kulipwa kwa mwaka 2016/2017 umefafanuliwa. Hata hivyo hoja ya CAG inasisitiza Hazina kuhakikisha inafanya uhamisho wa fedha nje ya mafungu kwa wakati kwa kuzingatia Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015. Aidha, Hazina lazima ihakikishe kuwa uhamisho huo unajumuishwa katika taarifa ya uhamisho wa fedha (*Statement of reallocation between votes in the year 2016/2017*).

b) Kulikuwa na hoja kuhusu mtawanyiko wa akaunti na ukosefu wa vielelezo vya bakaa za akaunti zinazounda Mfuko Mkuu wa Serikali. Katika uhakiki wa CAG, alibaini uwepo wa akaunti mbalimbali za "17 series" ambazo ni za Mfuko Mkuu zikijumuishwa na nyingine za " 13 na 14

series” ambazo ni za makusanyo. Hazina walifafanua kwa Kamati kuwa, Serikali imeanzisha Akaunti Jumuifu ya Hazina (TSA)⁸ ambayo itasaidia kuondoa changamoto ya kuwepo kwa akaunti nyingi. Hivyo, maoni ya ukaguzi katika eneo hili ni kwamba endapo mfumo wa TSA utatekelezwa kwa ufanisi, changamoto zilizoibuliwa na CAG zitakuwa zimepatiwa ufumbuzi.

c) Hoja nyingine katika eneo hili ilihusu kiasi cha **shilingi bilioni 189.99** kilichotolewa katika Mfuko Mkuu bila idhini ya CAG⁹. Hazina wametoa ufafanuzi kwa Kamati kuwa kati ya kiasi cha **shilingi bilioni 189.99** kilichohojiwa na Mkaguzi, **shilingi bilioni 171.5** zilikuwa ni marekebisho (*Adjustments*) yaliyofanywa na Benki Kuu ndani ya Mfuko Mkuu wa Serikali. Muamala mwingine wa **shilingi bilioni 18.3** ni marekebisho yaliyofanyika ndani ya Mfuko Mkuu na kiasi kilichosalia cha **shilingi bilioni 0.25** ni fedha zilizorejeshwa kwenye taasisi za umma. Miamala hiyo miwili ya mwisho haikuwa imeambatishwa kwa

---

⁸ Treasury Single Account (TSA).

⁹ Rejea Kifungu cha 16(2)(c) cha Sheria ya Fedha ya Mwaka 2001 ambacho kinamtaka Mlipaji Mkuu wa Serikali kuomba Kibali kwa CAG pale anapotoa fedha iliyoingia Mfuko Mkuu wa Serikali kimakosa kwa ajili ya kufanya malipo “Repayments”.

uhakiki hapo awali, hivyo CAG hakuwa amejiridhisha na utolewaji wa fedha hizo.

Katika kujadili hoja hii ndani ya Kamati, kulitokea mjadala kuhusu tafsiri sahihi ya Sheria kwa suala la marekebisho ya ndani yanayofanyika katika Mfuko Mkuu. Uongozi wa Hazina ulikuwa na maoni kuwa kwa kuwa marekebisho yaliyofanywa na Benki Kuu ndani ya Mfuko Mkuu ni ya ndani hivyo hayakuwa yanahitaji kibali cha CAG. Baada ya mjadala CAG alitoa maoni yake ambapo pia alikiri jambo hilo ni vema likaangaliwa kwa mapana zaidi ili kupata tafsiri sahihi ya kisheria ya iwapo marekebisho ya ndani yanahitaji idhini yake au vinginevyo.

d) Wakati wa uhakiki, Mkaguzi alionesha kuwa kuna tofauti kati ya kiasi cha **shilingi bilioni 656.56** kati ya *Exchequer Issue Warrant* na *Exchequer Release Report*. Jambo hili lilijadiliwa kwa kina na Kamati ambapo sababu kubwa ya dosari hii ilitokana na mapungufu katika mifumo ya udhibiti wa ndani (*Internal control systems*). Aidha, CAG alikuwa na maoni kuwa, endapo Hazina itashindwa kuimarisha mifumo yake ya udhibiti,

jambo hili linaweza kusababisha utolewaji wa *Exchequer Release Report* ambayo sio sahihi.

Kamati ilifanya uchambuzi wa kina wa kila tofauti iliyojitokeza katika *Exchequer Release Report* na kubaini kuwa nyingi zilitokana na dosari kadhaa za kimfumo.

Katika majibu yaliyotolewa na Mlipaji Mkuu wa Serikali, amekiri mbele ya Kamati kuwa kuimarisha udhibiti wa mifumo ya ndani ni suala la kipaumbele katika Wizara ya Fedha na Mipango. Katika kutekeleza hilo Hazina kwa sasa wanaimarisha mifumo ya *Treasury Single Account, Centralised Budget Management System, Government Electronic Resource Allocation, Government Electronic Fund Transfers, Government Salaries Payment System, Government Payment Gateway* na *Government Audit Recommendations Implementation Tracking System*. Aidha, CAG ataendelea kuhakiki utekelezaji wa suala hili katika kaguzi zijazo.

e) Wakati wa uhakiki, CAG alibainisha kuwa kuna *Exchequer issues warrants* za kiasi cha **shilingi bilioni 12.79** ambazo hazipo kwenye *Exchequer Release*

Report ambapo kwa mujibu wa Wizara ya Fedha na Mipango fedha hizi zilifutwa na kurejeshwa Mfuko Mkuu. Hata hivyo, Mkaguzi hakuwa amepata sababu za kujitosheleza kuwa ni kwa nini fedha hizi zilifutwa. Aidha, kati ya kiasi kilichofutwa kiasi cha **shilingi bilioni 3.45** hazikuwa na nyaraka za kuthibitishwa kufutwa.

Menejimenti ya Wizara ya fedha ilitoa ufafanuzi kuwa kati ya *Exchequer release* za **shilingi bilioni 3.45** zilizokuwa zimesalia *Exchequer Release Warrant* za **shilingi bilioni 1.135** zilikuwa zimerejeshwa hadi kufikia tarehe 25 Januari, 2019 na kubaki **shilingi bilioni 2.315**. Katika eneo hili, ni muhimu Hazina ikawajibika kuzitaka mamlaka za Serikali ambazo hazijaresha kiasi kilichosalia kufanya hivyo ili kuweka kumbukumbu sahihi za taarifa katika Mfuko Mkuu.

Mheshimiwa Spika, katika kuhitimisha suala la tofauti ya **shilingi trilioni 1.5** kati ya mapato ya Serikali na makusanyo kwa mwaka wa fedha 2016/2017 naomba kuweka kumbukumbu sahihi katika Bunge lako Tukufu, **kuwa tofauti hiyo haikuwepo baada ya marekebisho ya hesabu kufanyika.**

Mheshimiwa Spika, Kamati hii inafanya shughuli zake kwa weledi, tena kwa kutumia taarifa za kina na za uhakika. Kwa sababu hiyo, katika suala hili hakuna mahali ambapo Kamati ilibaini kuwa fedha yeyote katika Mfuko Mkuu ilikuwa imepotea. Hii inathibitishwa na maelezo ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kama yanavyonukuliwa hapa akijibu swali la Mjumbe wa Kamati. Kurahisisha ufuatiliaji naomba kumrejea mjumbe aliyeliza swali ambaye aliuliza:

Namnukuu: “.. **Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Mimi nilitaka kujua tu, CAG atueleze, kwamba hizi shilingi trilioni 1.5 ambazo hazionekani je zimeibiwa au laa?..**” Mwisho wa kunukuu.

Mheshimiwa Spika, Swali hilo lilijibiwa kwanza na Ndugu Benja Majura ambaye ni Msaidizi wa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG). Kurahisisha tena nafanya rejea maelezo yake kama ifuatavyo:

Namnukuu:...” **Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha 1.5 triloni haijaibiwa...**¹⁰ Mwisho wa Kunukuu.

Mheshimiwa Spika, Katika kujibu swali hilo hilo, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Prof. Mussa Juma Assad, alijibu kama ifuatavyo:

Namnukuu: “... **Mheshimiwa Mwenyekiti nafikiri swali naweza kulijibu. Kama ukisoma report yetu vizuri hatuzungumzii kabisa masuala ya wizi pale, tunazungumzia tofauti kati ya makusanyo na matumizi. And then msomaji mzuri ataona kwamba kuna numbers ambazo hazireconcile. Kwa hiyo kitu tulichokuwa tunashughulika nacho hapa, je tofauti hii imeletwa na nini? Tutapata maelezo ya kutosha kuhusu tofauti hii; na ukisoma report yetu utaona ile table inaonesha kwamba tunapata reconciliation, kwa hiyo hilo linajibu hilo swali...**”
Mwisho wa Kunukuu.

---

¹⁰ Rejea majadiliano katika taarifa rasmi za Bunge (Hansard) ya tarehe 24 Januari, 2019 Ukurasa wa 35.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kuhitimisha hoja hii baada ya uhakiki, Kamati inaitaka Wizara ya Fedha na Mipango iimarisha mifumo ya udhibiti wa ndani. Aidha, ni muhimu pia ikaangalia kwa makini suala la watumishi wa Wizara na uwezo wao wa kufanya kazi kwa weledi zaidi. Maboresho ya mifumo ya udhibiti wa ndani hayatafanikiwa iwapo suala la watumishi wenye uwezo halitapewa kipaumbele.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Fedha na Mipango imebeba dhamana kubwa na taswira ya Nchi kuhusu utunzaji sahihi wa fedha za umma na matumizi yake. Hivyo haitakiwi Wizara hii inyooshewe kidole kwa masuala yanayohusu uzingatiaji wa Sheria na Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania bila ushahidi madhubuti.

2.2.3 Uwekezaji usiokuwa na tija Uliofanywa na Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) Katika Manunuzi ya Ardhi

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya ukaguzi maalum uliofanyika katika Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii

(NSSF) imebainisha udhaifu mkubwa katika suala la uwekezaji. Ukaguzi huu maalum wa miradi ya NSSF ulilenga zaidi miradi iliyohusu ununuzi wa ardhi katika maeneo mbalimbali hapa nchini. NSSF walitekeleza miradi kadhaa ya uwekezaji ambayo kwa kiasi kikubwa haijaleta ufanisi hivyo kuashiria matumizi yasiofaa ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa miradi hiyo kama ilivyowasilishwa katika taarifa ya ukaguzi maalum wa NSSF kwa mwaka 2016/2017 na kubaini dosari ambazo zinaweza kuisababishia Serikali hasara. Miradi hiyo na ufafanuzi wake ni kama ifuatavyo: -

a)Mradi wa ujenzi wa hospitali ya Apollo, Dar es salaam

Mkataba wa mradi huu ulisainiwa tarehe 23 Septemba, 2014 kati ya NSSF na *Apollo Hospital Enterprises Limited, Singapore*. Makubaliano ya mradi huu yalikuwa Apollo watoe vifaa na kuendesha hospitali hiyo kwa miaka kumi na tano

kwa gharama ambayo ingekubaliwa na kugawanywa asilimia 50 kwa 50 kwa wabia wa mradi huo.

Hadi sasa mradi huo umetumia **shilingi bilioni 4.19**. Hata hivyo, CAG alipotembelea mradi huo mapema mwezi Februari, 2018 alikuta mradi umetelekezwa na Mkandarasi kutokana na eneo hilo kutofikika kwa urahisi sababu ya ujenzi wa mradi wa mabasi yaendayo haraka (DART) katika eneo hilo hivyo kutoruhusu magari ya watu binafsi kupita. Hadi sasa hakuna shughuli inayoendelea hivyo kuthibitisha uwekezaji usio na tija na matumizi yasiofaa ya fedha za umma.

b)Mradi wa ujenzi wa jengo la Ubalozi na biashara Nairobi, Kenya

Katika mradi huu, Wizara ya Mambo ya Nje inamiliki sehemu ya ardhi jijini Nairobi ambapo waliingia makubaliano na NSSF kujenga jengo la Ubalozi na biashara. Katika mradi huu NSSF walitakiwa kutoa fedha kiasi cha ¹¹**shilingi bilioni**

---

¹¹ Takribani fedha za Kenya shilingi bilioni 1.05.

77.4 na Wizara ingechangia ardhi kama sehemu ya mtaji wake (*Land for equity*).

Hadi sasa jumla ya **shilingi milioni 854.2** zimekwishatolewa na NSSF katika utekelezaji wa mradi huo. Hadi Kamati inakamilisha taarifa hii, hakuna shughuli zozote zinazoendelea katika mradi huo pamoja na fedha zilizokwishatumika.

c) Mradi wa kuzalisha umeme Mkuranga (*Mkuranga power generation*)

Taarifa ya ukaguzi inabainisha kuwa, NSSF, TANESCO na TPDC waliingia makubaliano ya kuanzisha mradi wa kuzalisha umeme katika eneo la Mkuranga, Mkoa wa Pwani. Gharama za mradi huo zilikadiriwa kuwa **Dola za Marekani milioni 490**. NSSF walinunua ardhi yenye ukubwa wa ekari 100 kwa ajili ya mradi na kuchimba visima 11 vya maji katika eneo hilo.

Hadi sasa, NSSF wametumia **shilingi bilioni 3** katika mradi huo. Hata hivyo, ukaguzi umebaini kuwa ardhi iliyonunuliwa haijwahi kupimwa wala haina

mipaka jambo ambalo litasababisha migogoro kwa siku zijazo. Pamoja na dosari hiyo, hapakuwepo na upembuzi yakinifu wowote kuonyesha faida za kiuchumi (*Economic viability*) za mradi huo na namna fedha za uwekezaji zitakavyorejeshwa.

d) Mradi wa ujenzi wa nyumba katika eneo la Kiseke na Bugarika Mkoani Mwanza

Mradi huu ulianza kutekelezwa mnamo mwaka 2008 (miaka 11 iliyopita) ambapo NSSF walikubaliana na Halmashauri ya Jiji la Mwanza kununua viwanja 357 katika eneo la Bugarika na viwanja 299 katika eneo la Kiseke kwa gharama ya **shilingi bilioni 1.89**.

Hadi kufikia sasa jumla ya **shilingi bilioni 1.51** ambazo ni sawa na asilimia 80 ya gharama za mradi imekwishalipwa. Hata hivyo, ukaguzi umebaini kuwa NSSF hawajapewa viwanja vyote kwa mujibu wa mkataba hivyo kuwepo uwezekano wa kupotea kwa fedha za umma. Pamoja na dosari hiyo, Uongozi wa Kata ya

Buhongwa uliwafahamisha wakaguzi kuwa baadhi ya wanavijiji wa eneo hilo hawakulipwa fidia hivyo wameamua kuvamia eneo hilo na kusababisha hasara kwa NSSF.

**e)Mradi wa Ujenzi wa Nyumba katika Ploti Na. 249
Njiro Arusha**

Mnamo tarehe 04 Novemba, 2010, NSSF waliingia mkataba wa manunuzi ya ardhi kwa **shilingi milioni 440** ili kujenga nyumba za kisasa 34 kwa gharama ya **shilingi bilioni 14.7**. Makubaliano ya mkataba yalifafanua kuwa, asilimia 30 ya thamani ya ardhi italipwa wakati wa mchakato wa awali wa ununuzi wa ardhi, na asilimia 70 iliyobaki italipwa baada ya kutolewa hati ya viwanja husika.

Malipo ya awali ya **shilingi milioni 132** yalifanyika mwezi Novemba, 2010 na malipo ya mwisho ya **shilingi milioni 308** yalifanyika tarehe 22 Machi, 2011. Wakaguzi walipotembelea eneo hilo mwezi Januari, 2018 walikuta eneo lote limevamiwa na

wanakijiji na kujenga majengo kama nyumba za ibada na shughuli nyingine za kibinadamu.

Pamoja na dosari hizo, wakaguzi hawakuweza kupata nyaraka za uhamisho wa ardhi hiyo kutoka kwa muuzaji kwenda NSSF. Hivyo basi, hakuna uwezekano wa fedha za umma zilizotumika kununua ardhi hiyo kurejeshwa tena kwa sasa.

f) Mradi wa Mwandiga Transport Terminal

NSSF walipanga kutekeleza mradi wa Kituo cha kimataifa cha usafiri katika eneo la Mwandiga, Kigoma lenye ukubwa wa ekari 28 kwa gharama za **shilingi bilioni 33.3**. Hadi kufikia sasa jumla ya ekari 28 za ardhi zimepatikana kwa gharama ya **shilingi bilioni 1.85**. Hii ina maana kuwa ekari moja ya ardhi ilinunuliwa kwa wastani wa shilingi milioni 66 Hata hivyo, hadi tunawasilisha taarifa hii hapa Bungeni, hakuna shughuli yeyote inayoendelea katika eneo hilo pamoja na kuwa matumizi ya **shilingi bilioni 1.85** yamekwishafanyika.

g)Manunuzi ya ardhi katika Mikoa ya Pwani na Dar es Salaam kwa gharama ya shilingi bilioni 15.8

NSSF walitumia jumla ya **shilingi bilioni 15.8** kununua ardhi ploti 5 katika Mikoa ya Dar es Salaam na Pwani kwa gharama za **shilingi bilioni 15.8**. Taarifa ya ukaguzi imebaini kuwa ardhi yote ilinunuliwa bila kufanyika kwa upembuzi wa kina wa miradi iliyotakiwa kutekelezwa na Shirika.

Kamati imebaini kuwa ardhi hiyo pia ilinunuliwa bila ya kuwepo kwa Kamati ya uwekezaji ya Shirika (*Management Investment Committee, MIC*) na haikupata idhini ya Bodi. Haikuwa hivyo tu, bali imebainika pia, ardhi hiyo haikuwa imepimwa na kufanyiwa tathmini ili kujiridhisha na thamani yake halisi ukilinganisha na bei iliyonunuliwa.

Mheshimiwa Spika, Kama uchambuzi wa Kamati unavyotanabaisha hapo juu, NSSF walifanya uwekezaji ambao umelitia hasara Shirika kwa kiasi kikubwa. Miradi mingi ilikuwa inabuniwa bila kufanyika upembuzi yakinifu hivyo kuliingizia Shirika hasara.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati kwa miradi hiyo saba unaonyesha kuwa jumla ya **shilingi bilioni 27.1** ambazo ni mali za Wanachama wa NSSF zipo hatarini kupotea kwa sababu ya maamuzi ya uwekezaji usiokuwa na tija.

2.2.4 Kutorejeshwa kwa Mikopo ya Matrekta ya Shirika la Uzalishaji Mali la Jeshi la Kujenga Taifa (SUMA JKT) yenye Thamani ya Shilingi Bilioni 40

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2017, Shirika la Uzalishaji Mali la Jeshi la Kujenga Taifa (SUMA – JKT) lilikuwa linadai madeni ya matrekta lililokopesha kwa watu mbalimbali yenye thamani ya **shilingi bilioni 40**.

Mheshimiwa Spika, Mikopo hii ya matrekta ilitolewa kati ya mwaka 2011 hadi 2016 kama inavyofafanuliwa katika Jedwali lifuatalo: -

Jedwali Namba 2.3: Mchanganuo wa Mikopo ya Matrekta ilitolewa na SUMA – JKT kati ya Mwaka 2011 hadi 2016

Maelezo	Idadi ya trekta	Mwaka wa mauzo	Kiasi “Shilingi”
Mauzo ya trekta na vifaa vyake	1,846	2011	36,293,029,000
	268	2013	1,690,084,000
	108	2015	1,663,664,000
	80	2016	401,160,000
JUMLA	2,302		40,047,937,000

Chanzo: Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za Serikali Kuu kwa mwaka wa fedha 2016/2017, Uk. 153

Mheshimiwa Spika, Kama inavyoonekana katika jedwali 2.3 hapo juu, deni ambalo SUMA JKT inadai katika mradi wa matrekta ni takribani kiasi cha **shilingi**

bilioni 40.0 likiwa limepungua kutoka **shilingi bilioni 49.22**¹² kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa baadhi ya wadaiwa sugu wa matrekta ya SUMA JKT ni Viongozi wa Serikali wa zamani na waliopo madarakani hadi sasa. Kamati iliwasilisha orodha ya wadaiwa hao kwako ili kurahisisha mchakato wa kulipwa kwa madeni hayo.

Mheshimiwa Spika, Kama jitihada za dhati hazitafanyika, kuna viashiria kuwa madeni hayo hayatalipwa na hivyo kuiweka SUMA – JKT katika hali ngumu ya kifedha na kiuendeshaji.

2.2.5 Mapitio ya Mikataba ya Mikopo ya Wakala wa majengo Tanzania (TBA) na hali halisi ya mauzo ya Nyumba za kibiashara

---

¹² Rejea Taarifa ya PAC iliyowasilishwa Bungeni Mwezi Januari, 2018.

Mheshimiwa Spika, Mnamo tarehe 26 Oktoba, 2018, Kamati ya PAC ilikutana na Wakala wa Majengo Tanzania (TBA) ili kujadili taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za TBA kwa mwaka wa fedha unaoishia Juni 30, 2017. Uchambuzi wa Kamati ulibaini viashiria vya masharti hasi katika mikopo iliyokuwa inachukuliwa na TBA kwa ajili ya ujenzi wa nyumba za kibiashara sehemu mbalimbali hapa Nchini.

Mheshimiwa Spika, Kutokana na uchambuzi huo, Kamati ilimuomba CAG kufanya mapitio ya mikataba ya mikopo mitatu iliyokuwa imechukuliwa na TBA ili kubaini iwapo ina masharti hasi ndani yake na iwapo TBA kwa niaba ya Serikali wanapata faida stahiki kwa kuchukua mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika, Baada ya CAG kukamilisha mapitio ya mikataba ya mikopo hiyo aliwasilisha taarifa yake kwa Ofisi ya Katibu wa Bunge tarehe 18 Disemba, 2018¹³. Katika mapitio ya mikopo hiyo mitatu, mikopo miwili imebainika kuwa na dosari katika masharti na

---

¹³ Rejea barua ya Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kwenda kwa Katibu wa Bunge ya tarehe 18 Disemba, 2018 yenye Kumb. Na. AE.27/249/01/68.

utekelezaji wake hali inayoweza kusababisha upotevu wa fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Katika mkopo wa kwanza TBA ilichukua kiasi cha **shilingi bilioni 25** kutoka Benki ya CRDB kwa malengo ya ujenzi wa nyumba 851 za bei nafuu jijini Dar es Salaam. Nyumba hizo zilikuwa ziuzwe kwa wafanyakazi wa Serikali. Hata hivyo, kumebainika changamoto ya uuzaji wa nyumba husika. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa kufuatia uamuzi wa Serikali kuhamia Dodoma, wafanyakazi waliokuwa tayari wamelipa fedha za awali za kununua nyumba (*Down payment*) hizo wameomba kurudishiwa fedha zao. Hali hii itasababisha TBA kushindwa kulipa mkopo husika kama hawatafanya mabadiliko ya msingi ya utaratibu wa uuzaji wa nyumba hizo.

Mheshimiwa Spika, Mkopo mwingine wenye changamoto ni wa **shilingi bilioni 6.9** uliochukuliwa kutoka Benki ya TIB. Mapitio ya mkopo huu yamebaini kuwa lengo la mkopo lilikuwa kuendeleza jengo la biashara lililopo kitalu Na. 4,900 Kilimani Dodoma na

vitalu Na. 30,31 na 33 vilivyopo Golindoi (Simeon) Arusha.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini masharti hasi katika mkopo huu hasa katika sharti kuwa TIB inaitoza TBA asilimia 2 ya kiasi cha mkopo ambacho kitakuwa “committed” lakini hakijachukuliwa. Kufuatia sharti hilo hasi hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2017, TBA imetozwa jumla ya kiasi cha **shilingi milioni 44.1** kama riba, kiasi ambacho kitaendelea kuongezeka mwaka hadi mwaka kutokana na uwepo wa masharti hayo hasi.

2.2.6 Uchambuzi wa Taarifa ya CAG Kuhusu Ukaguzi Maalum wa Ubia katika uendeshaji wa Mradi wa TANCOAL kati ya Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) na Shirika la Intra Energy Limited (IETL)

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi maalum huu ulifanyika kufuatia ombi la Katibu Mkuu, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji¹⁴. Ukaguzi huu ulifanyika kwa kuzingatia Kifungu cha 29 cha Sheria ya Ukaguzi wa

---

¹⁴ Rejea barua ya Katibu Mkuu, Viwanda, Biashara na Uwekezaji ya tarehe 01 Machi, 2017 kwenda kwa CAG yenye Kumb. Na. 2/CAB.211/263/01/4.

Umma ya Mwaka 2008 na Kanuni Na. 78 ya Kanuni za Ukaguzi wa Umma za Mwaka 2009.

Mheshimiwa Spika, NDC waliingia ubia na Kampuni ya Pacific Corporation East Africa Limited (PCEA) ya Australia, tarehe 03 Aprili, 2008 katika umiliki wa asilimia 30 (Tanzania) kwa 70 (PCEA) kwenye Kampuni ya TANCOAL Energy Limited (TEL), kwa malengo ya kuendeleza uchimbaji wa makaa ya mawe, uzalishaji na usambazaji wa umeme katika mradi wa Mhukuru, Ngaka, Kusini mwa Tanzania. Hata hivyo, mnamo tarehe 28 Aprili, 2011 PCEA ilibadili jina na kuwa Intra Energy Corporation (IEC) Australia. Kampuni ya IEC ndiyo inamiliki hisa za Kampuni ya Intra Energy Tanzania Limited (IETL) kwa asilimia 100. Kampuni ya IETL ndiyo inasimamia shughuli za uendeshaji wa Kampuni ya TANCOAL Energy Limited (TEL).

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi huu ulilenga kubaini iwapo TANCOAL Energy Limited (Kampuni msimamizi wa ubia) ilitekeleza majukumu ya uendeshaji wa ubia huo kulingana na matakwa ya mkataba. Kamati ilikutana na CAG tarehe 28 Januari, 2019 ili kuchambua na

kujadili taarifa ya ukaguzi huo maalum. Aidha, kwa siku hiyo hiyo, Kamati ilikuwa imepanga kukutana na Bodi ya NDC ili kupata majibu ya hoja za ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na ukaguzi maalum kukamilika tangu mwezi Machi, 2018, hadi sasa Bodi ya NDC ilikuwa haijapeleka kwa CAG majibu ya hoja za ukaguzi, jambo ambalo linaonyesha kutowajibika ipasavyo kwa Bodi hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia matokeo ya ukaguzi maalum, Kamati inaomba kuliarifu Bunge lako Tukufu masuala yafuatayo kuhusu ubia huo: -

a) Gharama kubwa za Ukodishaji Magari na Mitambo Mgodini

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya uwekezaji wa mradi (*Bankable Feasibility Study*) ilibainisha kuwa mbia mwendeshaji, TANCOAL anapaswa kuwekeza kiasi cha **Dola za Marekani milioni 20.49** kwa ajili ya ununuzi wa mitambo na kiasi cha **Dola za Marekani milioni 1.41** kwa ajili ya ununuzi wa magari.

Mheshimiwa Spika, Hata hivyo, ukaguzi maalum umebaini kuwa kati ya mwaka 2012 hadi 2016, Kampuni imetumia **Dola za Marekani milioni 42.7** kwa ajili ya kukodisha mitambo na magari, gharama ambazo ni mara mbili zaidi ya kiasi kilichotakiwa kuwekezwa kwenye ununuzi wa mitambo na magari. Jambo hili linaongeza gharama za uendeshaji na kuitia Serikali hasara.

b)Kutojengwa kwa Barabara ya Kwenda Mgodini hivyo Kuongeza gharama za Uzalishaji

Mheshimiwa Spika, Eneo la pili ambalo ukaguzi maalum umebaini kuwa linaikosesha mapato stahiki Serikali katika ubia huu ni kutojengwa kwa barabara inayoelekea mgodini kwa kiasi cha **Dola za Marekani milioni 14.49¹⁵**. Kutokana na kutojengwa kwa barabara hiyo, ukaguzi umebaini kuwa kati ya mwaka 2012 hadi Julai 2016, jumla ya **Dola za Marekani milioni 2.843** zimetumika kwa ajili

---

¹⁵ Rejea Kipengele Na. 3.3.1 na Jedwali Na. 12 vya Taarifa ya Utafiti ya Uwekezaji wa Mradi (*Bankable Feasibility Study*).

ya kukodi magari kutoka mgodini hadi sehemu ya mauzo ya, umbali wa kilometa 40.

Mheshimiwa Spika, Kutojengwa kwa barabara hiyo, kumeongeza gharama za uendeshaji na kuondoa fursa ya Kampuni kupata faida ambayo ndio chanzo cha Serikali kupata gawio.

c) Udanganyifu Katika Gharama za Utafutaji Madini (Exploration) shilingi milioni 880.7

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa taarifa za fedha za TANCOAL kwa miaka sita kati ya mwaka 2011 hadi 2016 ulibaini kuwa gharama za utafutaji madini za **shilingi bilioni 6.5** zinajumuisha kiasi cha **shilingi milioni 880.7** isivyostahili. Gharama hizo ziliainishwa katika taarifa za fedha za mwaka 2013 hadi 2016 isivyostahili kwani utafiti wa madini ulikuwa umekamilika tangu mwaka 2012.

Mheshimiwa Spika, Kuingizwa kwa gharama hizo katika taarifa za fedha za TANCOAL kuliathiri upatikanaji wa faida na kuonyesha hasara

ambapo Serikali haikuweza kupokea gawio wala kukusanya kodi stahiki.

d)Matumizi ya Shilingi Milioni 940.3 na Dola za Marekani Milioni 3.2 Kwa Shughuli zisizo za Kampuni

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi maalum ulibaini kuwa kati ya mwaka 2014 hadi 2016, TANCOAL walitumia jumla ya **shilingi milioni 940.3** kwa shughuli zisizohusiana na uchimbaji wa madini kinyume na mkataba wa ubia. Hali kadhalika, jumla ya **Dola za Marekani milioni 3.3** zililipwa kama gharama za shughuli za madini kwa TANZCOAL nchini Malawi¹⁶.

Mheshimiwa Spika, Matumizi hayo tajwa ni kinyume na mkataba, na yamesababisha TANCOAL kutoripoti faida, hivyo kushindwa kutoa gawio kwa mbia, pia kutolipa kodi stahiki kwa Serikali.

---

¹⁶ TANZACOAL ni Kampuni Tanzu ya Intra Energy

e) Udanganyifu kwa Mchango wa Kampuni kwa Jamii (CSR) wa Kiasi cha Shilingi Milioni 917.6

Mheshimiwa Spika, Mapitio ya taarifa za fedha za TANCOAL kwa miaka mitano kuanzia mwaka 2014 yalionyesha kuwa TANCOAL imechangia jumla ya **shilingi milioni 993** katika shughuli za maendeleo ya jamii katika maeneo ya Ngaka na Songea kama sehemu ya wajibu wake kwa jamii (CSR).

Mheshimiwa Spika, Hata hivyo ukaguzi umebaini kuwa ni kiasi cha **shilingi milioni 75** tu (sawa na wastani wa **shilingi milioni 15** kwa mwaka) ndicho kilichotolewa na Kampuni ya TANCOAL kwa ajili hiyo, badala ya wastani wa **shilingi milioni 198** kwa mwaka. Pamoja na uwepo wa ushahidi wa nyaraka za malipo, Ndugu Boniface Saimon (Meneja wa Usalama, Afya na Mazingira) wa TANCOAL alikiri kutumika kwa kiasi cha **shilingi milioni 75** pekee. Hivyo Kampuni ya TANCOAL ilitumia kiasi cha **shilingi milioni 917.6** kwa matumizi mengineyo kwa udanganyifu kuwa inasaidia jamii ya jirani na Mgodhi.

f) Dosari Katika Umiliki wa Hisa Kati ya IETL na NDC

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 3.2.1 cha Makubaliano ya Ubia kati ya IETL na NDC kilibainisha kuwa wabia watachangia mtaji kwa kuchangia mradi kwa uwiano wa asilimia 50 kwa 50. Aidha, Kifungu 3.2.1 kinaainisha kuwa katika hatua ya upembuzi yakinifu, PCEA na NDC watakuwa na uwiano wa hisa 70:30 ambapo PCEA na NDC wanapaswa kutoa fedha.

Mheshimiwa Spika, Hata hivyo rasilimali husika ya makaa ya mawe haikuzingatiwa kuwa sehemu ya mchango wa Kampuni ya NDC kwenye ubia huo. Kutozingatia thamani ya rasilimali za makaa ya mawe kama mchango wa NDC kulisababisha PCEA kuwa na hisa asilimia 70 licha ya kuchangia fedha ndogo ya mtaji wa kiasi cha **shilingi milioni 1.7** ambacho pia kwa maoni ya Kamati kiasi hicho kilikuwa ndani ya uwezo wa NDC hivyo kukosekana mantiki ya ubia huo.

g)Malipo Yasiyo Sahihi kwa IETL kama Malipo ya Menejimenti

Mheshimiwa Spika, Kati ya mwaka 2013 hadi 2017, jumla ya **shilingi bilioni 1.4** zililipwa kama Ada ya Menejimenti kwenda kwa Kampuni ya Intra Energy Corporation ya Australia. Matumizi hayo yalionyeshwa kama mkopo unaopaswa kulipwa na TANCOAL.

Mheshimiwa Spika, Mapitio ya maamuzi ya Bodi ya TANCOAL ya tarehe 15 Novemba, 2012 yalibaini kuwa Bodi iliamua kusiwepo na makubaliano ya huduma za usimamizi (*Management service*) na badala yake Kampuni ya IEC ilipwe gharama halisi zinazoingiwa (*Reimbursable*). Ni kwa msingi huo, gharama za **shilingi bilioni 1.4** zililipwa kimakosa na lazima zirejeshwe TANCOAL.

Mheshimiwa Spika, Kama uchambuzi wa Kamati ulivyobainisha hapo juu, mkataba huo wa ubia unaendelea kuandikisha hasara kila mwaka na hakuna uhakika wa kuendelea na biashara kwa siku zijazo

(*Going concern*). Hata hivyo, Kamati imebaini kuwa kuna changamoto kubwa katika mikataba yote ya ubia baina ya NDC na wabia wenza. Mikataba mingi haikufanyiwa upembuzi yakinifu wa kutosha na ina vipengele ambavyo vinasababisha hasara kwa Serikali. Lengo mahsusi la kuanzishwa NDC halitafikiwa endapo juhudi madhubuti hazitafanyika kuliunda upya Shirika hili na kupitia mikataba yake yote.

2.2.7 Mikopo ya muda mrefu isiyorejeshwa katika Benki ya Maendeleo ya TIB (*Non Performing loans*) ya Jumla ya Shilingi bilioni 251.89

Mheshimiwa Spika, Hivi karibuni, Benki Kuu ya Tanzania (BOT) imekuwa ikitekeleza wajibu wake wa kuzifunga, kuweka chini ya ufilisi na kuziunganisha baadhi ya Benki hapa Nchini ambazo uendeshaji wake umekuwa na changamoto hasa kuwa na mtaji wa chini kinyume na Sheria. Miongoni mwa Benki za Serikali zilizounganishwa ni Benki ya Twiga (Twiga Bancorp na Benki ya Wanawake, TWB) ambazo zimeunganishwa na Benki ya Posta kwa kuwa na mtaji mdogo.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa Benki ya Maendeleo ya TIB nayo pia inakabiliwa na madeni ya wadaiwa sugu wasiorejesha mikopo ya Benki kwa wakati. Katika Benki ya TIB kumekuwa na ongezeko la mikopo chechefu (*Non performing loans*) hadi kufikia asilimia 33 wakati asilimia elekezi kwa mujibu wa BOT ni asilimia 5. Hii ni pamoja na ukweli kuwa hali ya mikopo chechefu katika soko kwa sasa ni wastani wa asilimia 23.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia tarehe 30 Septemba, 2018 mikopo chechefu ambayo Benki ya TIB ilikuwa inadai inafikia jumla ya **shilingi bilioni 251.89**. Aidha, mikopo hii ilikuwa na dhamana za thamani ya **shilingi bilioni 550.83**. Mikopo hiyo chechefu imegawanyika katika makundi makuu matatu. Mchanganuo wa mikopo hiyo ni kama unavyofafanuliwa hapa chini katika jedwali 2.4: -

Jedwali 2.4: Mchanganuo wa Makundi makuu matatu ya mikopo chechefu katika Benki ya TIB

Na .	Aina ya Mkopo	Jumla ya Mkopo kwa tarehe 31 Disemba, 2018	Thamani ya Dhamana
1.	Mikopo isiyo safi (<i>Substandard loans</i>)	35,357,471,478.7 6	38,399,235,356
2.	Mikopo yenye mashaka (<i>Doubtful loans</i>)	41,144,034,644.5 6	83,624,215,503
3.	Mikopo inayohesabika hasara (<i>Loss loans</i>)	175,395,687,890. 27	428,808,719,974. 00
4.	JUMLA	251,897,194,013. 59	550,832,170,833. 00

Chanzo: Taarifa ya Ukaguzi ya Mikopo Chechefe ya TIB hadi Kufikia tarehe 30 Septemba, 2018

Mheshimiwa Spika, Kama jedwali 2.4 hapo juu linavyofafanua, ni dhahiri kuwa kundi la mikopo inayohesabika kama hasara (*Loss loans*) linachukua karibia asilimia 69.72 ya mikopo yote chechefe (**shilingi**

bilioni 175.35). Hizi ni fedha za umma ambazo iwapo hatua madhubuti hazitachukuliwa zinaweza kupotea na kuisababishia Serikali hasara.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa wadaiwa sugu katika kundi hilo na kubaini kuwa mikopo mingi ilichukuliwa na watu binafsi na makampuni kwa malengo ya ujenzi wa maghala ya kuhifadhia na kuchambulia pamba, ujenzi wa hoteli, ununuzi wa matrekta, ujenzi wa viwanda vya maji na kilimo cha mazao mbalimbali. Suala la muhimu la ufuatiliaji ni kutaka kujua iwapo kweli wadaiwa hao walitekeleza malengo ya mikopo husika au ilikuwa ni dirisha la kukopa fedha kwa malengo yasiokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Hapo siku za nyuma kulikuwa na hisia kuwa watu wanaweza kukopa fedha kwenye Benki za umma bila kurejesha mikopo hiyo kwa wakati kwa kuwa hapakuwa na utaratibu madhubuti wa kukamata dhamana zao ili kufidia mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika, Ni muda mwafaka sasa kwa wadaiwa hawa sugu kutakiwa kurejesha mikopo yao na kunusuru Benki ya TIB isije kufilisika au kuwekwa chini

ya usimamizi na BOT. Kampuni na watu binafsi wanaodaiwa wanajulikana na dhamana zao zinajulikana hivyo ni vema zoezi la kurejesha mikopo likafanyika haraka iwezekanavyo kwa kuzingatia Sheria za Nchi na mikataba husika.

2.2.8 Mradi wa Ubia kati ya Jeshi la Polisi na Mwekezaji katika Eneo la Osterbay, Dar es Salaam

Mheshimiwa Spika, Mradi wa uwekezaji wa Osterbay unatekelezwa chini ya dhana ya ubia (*Private Public Partnership*). Mradi huu ni kati ya Jeshi la Polisi Tanzania na mwekezaji M/S Mara World Company ambao ulipangwa kugharimu jumla ya **Dola za Marekani milioni 700**.

Mheshimiwa Spika, Awamu ya kwanza ya mradi huu ilikamilika kwa asilimia 100 mwezi Oktoba, 2018. Hata hivyo, kama inavyofahamika Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alikwishatoa maelekezo ya kusitishwa kwa mikataba ya Jeshi la Polisi na wawekezaji hasa katika maeneo ya ardhi ya Jeshi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilimtaka Afisa Masuuli wa Fungu 28 Jeshi la Polisi kutoa ufafanuzi wa hatua zilizokwisha fikiwa ili kuachana na mkataba huu ili kuendelea kulinda ardhi muhimu ya Jeshi. Afisa Masuuli aliifahamisha Kamati kuwa kuna timu maalum imeundwa ikishirikisha wataalam kutoka katika Taasisi mbalimbali za Serikali ili kushughulikia suala hilo. Timu hiyo imepewa jukumu la kufanya tathmini ya mradi na kutakiwa kutoa mapendekezo na ushauri wa kitaalamu kwa kuzingatia ushauri wa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeamua kulileta suala hili Bungeni kwa kuwa limechukua muda kukamilika. Ni muhimu mchakato wa kuachana na mkataba huo ukafanyika mapema kwa mujibu wa Sheria. Aidha, ni muhimu Serikali ikahakikisha mikataba mibovu na isiyo na maslahi mapana kwa Taifa haiingwi tena na Jeshi la Polisi hapa nchini.

2.2.9 Kutokamilika kwa hatua za kinidhamu kwa Afisa wa Jeshi la Polisi aliyeidhinisha Malipo ya Shilingi Milioni 798.78 kwa Mtoa Huduma bila Huduma Kutolewa

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi wa taarifa ya ukaguzi ya Fungu 28 Jeshi la Polisi, kwa mwaka wa fedha 2016/2017, ilibainika kuwa Ofisa wa Jeshi la Polisi aitwaye SP Emmanuel Mkilia, aliidhinisha malipo ya jumla ya **shilingi milioni 798.78** kwa mtoa huduma (vendor) bila huduma kutolewa.

Mheshimiwa Spika, Ofisa huyo akiwa Meneja wa mradi wa mfumo wa OMIS alipewa jukumu la kuhakikisha mzabuni wa mfumo huo analeta vifaa vya mradi kwa wakati. Hata hivyo, yeye alithibitisha kuwa vifaa husika vimeletwa na kutoa idhini ya malipo kwa mzabuni wakati kifaa hata kimoja kilikuwa hakijaletwa.

Mheshimiwa Spika, Katika hatua nyingine, Ofisa huyo alitoa maelezo ya uwongo kwa Mwajiri wake kwa madai kuwa mzabuni ametekeleza mradi kwa asilimia 90 wakati mzabuni alikuwa hajatekeleza jukumu lolote. Hivyo kwa uzembe huo ameisababishia Serikali hasara

ya zaidi ya **shilingi milioni 798.78** bila ya kupata mfumo uliokuwa umekusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Maelezo ya Afisa Masuuli wa Fungu 28 katika suala hili ni kuwa, Mtuhumiwa alifunguliwa mashtaka ya kijeshi na kukutwa na hatia. Mashtaka ya Afisa huyo yamewasilishwa kwa Mamlaka yake ya nidhamu mnamo tarehe 10 Machi, 2018¹⁷.

Mheshimiwa Spika, Hoja ya Kamati katika suala hili ni kuwa tangu mwezi Machi, 2018 hadi sasa, sio Kamati wala CAG aliyefahamishwa mwenendo wa shauri hilo. Kuchelewa kuchukua hatua kwa ubadhirifu wa wazi wa fedha za umma kama huu kunakwaza juhudi za Serikali na Bunge katika kuzuia matumizi mabaya ya fedha za umma.

---

¹⁷ Rejea barua Kumb. Na. PHQ/PF/1556/32.

2.2.10 Limbikizo la Madeni ambayo TPDC inaidai TANESCO, Songas na PAET

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa taarifa ya ukaguzi ya Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC) kwa mwaka wa fedha 2016/2017 umebaini kuwa TPDC inadai deni kubwa kwa taasisi tatu linalofikia **shilingi bilioni 358.6**. Taasisi hizo ni Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO), Kampuni ya Songas na Kampuni ya Pan Africa Energy Tanzania (PAET). Hadi kufikia Juni 30, 2017 mchanganuo wa madeni hayo ni kama unavyofafanuliwa katika jedwali 2.5 lifuatalo: -

Jedwali 2.5: Mchanganuo wa deni ambalo TPDC inadai kwa Taasisi mbalimbali hadi kufikia Juni 30, 2017

Na.	Taasisi	Deni Inalodaiwa Kiasi (Shilingi Bilioni)
1.	TANESCO	227.4
2.	PAET	70.7
3.	SONGAS	60.5
4.	JUMLA	358.6

Chanzo: Barua ya Ukaguzi ya TPDC kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, Uk. 8

Mheshimiwa Spika, Katika kuchunguza deni hili lililooneshwa katika jedwali 2.5, ilibainika kuwa kuna Uhusiano mkubwa kwa wadaiwa wote watatu. Maelezo ya TPDC ni kuwa TANESCO imekuwa ikilipa fedha kidogo ukilinganisha na makubaliano ya mauzo ya gesi. Aidha, TANESCO pia imekuwa ikishindwa kulipa madeni yake kwa PAET na SONGAS ambao

wanaiuzia umeme hali inayosababisha Kampuni hizo mbili kushindwa kulipa TPDC kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, Madeni ambayo TANESCO inadaiwa na SONGAS na PAET hadi kufikia tarehe 30 Septemba, 2018 yanafikia jumla ya ¹⁸**shilingi bilioni 400**. Ni kwa msingi huo, Kamati ilibaini kuwa jambo hili ni muhimu likapatiwa ufumbuzi mapema ili kuboresha uendeshaji wa TPDC na TANESCO. Hii inatokana na ukweli kwamba, TANESCO pia inadai madeni makubwa kutoka kwa taasisi za Serikali na watu binafsi. Hivyo kwa TANESCO kushindwa kukusanya madeni yake, kunaondoa uwezo wa Shirika hilo kulipa deni la TPDC kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa madeni ambayo TANESCO inadai umebaini kuwa hadi kufikia Desemba, 2018 taasisi za Serikali zilikuwa zinadaiwa jumla ya **shilingi bilioni 86.812**. Hivyo, ni dhahiri bila ya deni hili kulipwa itakuwa vigumu kwa TANESCO kulipa deni la TPDC linaloendelea Kuongezeka. Ni muhimu

---

¹⁸ Rejea ukurasa wa 8 wa barua ya ukaguzi ya TPDC kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

kukawepo na mkakati mahsusi wa kulipa deni hili mapema iwezekanavyo.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maelezo ya jumla

Mheshimiwa Spika, Kutokana na uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa Hesabu kwa mwaka wa fedha uanoishia tarehe 30 Juni, 2017, Kamati ina maoni na mapendekezo kama ifuatavyo: -

3.2 Maoni

Mheshimiwa Spika, Maoni ya Kamati yanazingatia azma ya Bunge kuwa chombo mahsusi cha usimamizi wa matumizi ya fedha za umma. Msingi wa maoni hayo ni nia ya kuepusha matumizi mabaya ya fedha za umma katika Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kama kanuni za Bunge zinavyofafanua. Kwa mantiki hiyo, Kamati ina maoni yafuatayo: -

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni kuwa kumeendelea kuwepo na maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara na Mashirika

ya Umma hasa katika maeneo ya usimamizi wa mikataba na uwekezaji. Maeneo haya mawili yanahitaji usimamizi wa karibu wa Serikali na Bunge. Pamoja na jitihada zinazoendelea kuchukuliwa na Serikali, ni muhimu ushauri na mapendekezo ya Kamati, CAG, BOT, SSRA na PPRA yakazingatiwa na Serikali ili kuondoa mianya ya upotevu wa fedha za umma katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, Mwisho, Kamati inaendelea kuisitiza kuwa ni muhimu Serikali ikafanyia kazi kwa wakati hoja za ukaguzi zinazokuwa zimeibuliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG). Jambo hili liende sambamba na uchukuaji wa hatua za kisheria na kinidhamu kwa wahusika wanaokuwa wametajwa kushiriki kwa namna moja au nyingine katika ubadhirifu wa fedha za umma. Kwa kufanya hivyo, taasisi zetu za kiuwajibikaji zitaongeza kasi na ufanisi katika utendaji wake hivyo kuleta matokeo chanya katika usimamizi wa fedha za umma.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, Mapendekezo ya Kamati yamejengwa kwa kuzingatia ukubwa wa athari ya hoja inayohusika, matokeo yenye kuambatana na hoja husika, uwezekano wa hoja kujirudia na hatua zinazotakiwa kuchukuliwa kushughulikia hoja husika ¹⁹(*Risk levels*).

Mheshimiwa Spika, Mapendekezo ya Kamati ni yale yanayolenga hoja zenye athari ya juu (*High risk issues*) na hivyo kuhitaji utekelezaji wa haraka ili kuondoa matumizi yasiofaa ya fedha za umma katika Taasisi za Serikali.

3.3.1 Matokeo ya uchambuzi wa Taarifa ya CAG kuhusu Uhakiki wa Mfuko Mkuu

KWA KUWA, CAG amekamilisha uhakiki wa Mfuko Mkuu wa Serikali kwa mwaka wa fedha unaoshia Juni 30, 2017 na kutoa taarifa yake kwa Bunge;

---

¹⁹ Grouping of different risks according to their estimated cost of likely impact, likelihood of occurrence and countermeasures required

NA KWA KUWA, Uhakiki huo umethibitisha kutokuwepo kwa tofauti ya **shilingi trilioni 1.5** kati ya makusanyo na mapato ya Serikali katika Mfuko Mkuu kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Aidha, uhakiki huo umebainisha changamoto kadhaa katika mfumo wa usimamizi na udhibiti wa Mfuko Mkuu zinazotakiwa kufanyiwa kazi ili kuimarisha uendeshaji wa Mfuko huo;

KWA HIYO BASI, Ili kuimarisha usimamizi, udhibiti, usahihi wa kumbukumbu na uendeshaji wa Mfuko Mkuu, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Menejimenti ya Mfuko Mkuu, iboreshe mifumo ya utunzaji kumbukumbu. Nyaraka zote za Mfuko Mkuu zihifadhiwe katika namna itakayorahisisha rejea. Aidha, vitabu vya hesabu na leja za mfuko Mkuu zihifadhiwe na kutunzwa ili kurekodi miamala yote na kuwezesha kuwianishwa na miamala ya Benki;
- b) Wizara ya Fedha na Mipango itoe taarifa za Fedha za Mfuko Mkuu ndani ya mwaka husika bila

kuchelewa na CAG apate fursa ya kutoa maoni yake mapema iwezekavyo;

- c) Hazina ianze kuandaa taarifa ya kila fedha ya mwezi na kuipeleka kwa CAG ikionesha kwa kina fedha iliyopokelewa na kuhamishwa kutoka Mfuko Mkuu kuanzia siku ya kwanza ya kwanza ya mwaka wa fedha hadi siku ya mwisho ya mwezi husika;
- d) Wizara ya Fedha na Mipango ihakikishe inagawa fedha katika vifungu kwa kulingana na Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015 na ugawaji huo ujumuishe taarifa ya mgawanyo wa vifungu kila mwaka. Aidha, Wizara ya Fedha na Mipango ihakikishe usuluhishi unafanyika katika Mfuko Mkuu; na
- e) Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi na Hazina waendeleo kushirikiana kwa karibu katika kusimamia uendeshaji wa Mfuko Mkuu. Katika kaguzi zijazo mawanda ya ukaguzi yaongezwe ili kuhakikisha madhumuni ya uwepo wa Akaunti moja ya Hazina yanafikiwa.

3.3.2 Uwekezaji usiokuwa na tija Uliofanywa na Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) katika masuala ya Ununuzi wa Ardhi

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imebainisha dosari kubwa katika mchakato wa ununuzi wa ardhi sehemu mbalimbali uliofanywa na Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) kwa madhumuni ya uwekezaji;

NA KWA KUWA, Manunuzi hayo yana viasharia vya matumizi mabaya ya fedha za umma na ukiukwaji wa Sheria za Manunuzi na Sheria ya Usimamizi wa Fedha za Umma na hivyo kutokuwa na tija kwa Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali ifanye uchunguzi wa wahusika wote katika mchakato wa ununuzi wa ardhi husika kwa malengo ya uwekezaji ambao haukuwa na tija na kisha kuchukua hatua stahiki kwa kuzingatia matokeo ya uchunguzi; na
- b) Serikali na Bodi za Mifuko mipya ya Hifadhi ya Jamii iliyoundwa zihakikishe masuala ya uwekezaji yanafanyika kwa kuzingatia Sheria na miongozo

ya Mamlaka husika kama SSRA na BOT ili kuepuka uwekezaji usiokuwa na tija kwa Taifa na kwa Wanachama wa Mifuko husika.

3.3.3 Kuhusu Ukaguzi Maalum wa Ubia kati ya NDC na IETL

KWA KUWA, Taarifa ya Ukaguzi Maalum wa Ubia kati ya NDC na IETL kuhusu uendeshaji wa TANCOAL umebaini dosari kubwa ikiwa ni pamoja na mapungufu ya Kimkataba, udanganyifu wa matumizi ya Kampuni, hasara endelevu za Kampuni na mgongano mkubwa wa kimaslahi;

NA KWA KUWA, Dosari hizo zimesababisha Serikali kutopata faida stahiki kama gawio na kodi mbalimbali wakati rasilimali ya makaa ya mawe ikiendelea kuchimbwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali ianze mapema iwezekanavyo angalau ndani ya kipindi cha miezi mitatu (Februari – Mei, 2019) kufanya mapitio ya mkataba wa ubia kati

- ya NDC na IETL ili kubainisha masharti hasi katika mkataba huo na kuchukua hatua stahiki;
- b) Wakati majadiliano yakiendelea kuhusu mkataba huo, na kwa kuzingatia ubadhirifu wa fedha uliokwisha bainishwa katika ripoti ya ukaguzi maalum, Serikali ichukue hatua kuhakikisha mbia anarejesha fedha zote zilizokwisha lipwa kinyume na mkataba;
- c) Serikali ndani ya miezi sita ijayo (Februari – Agosti, 2019) wafanye mapitio ya mikataba ya ubia ili kuandaa masharti mapya yenye tija kwa Taifa;
- d) Serikali ifanye tathmini ili kubaini iwapo muundo wa sasa wa NDC unakidhi malengo ya uanzishwaji wake ikiwa ni pamoja na kufanya uhakiki wa sifa za Wajumbe wa Bodi, Menejimenti na Wafanyakazi wa Shirika hilo; na
- e) Serikali iangalie mianya ya kisheria iliyopo ili kubaini mbinu zinazotumiwa na Makampuni haya ya kimataifa kubadili majina na umiliki kama PCEA walivyofanya. Mbinu hii hutumika kukwepa kodi na kufanya uhamisho wa bei (*Transfer pricing*) ili

kuongeza gharama za uendeshaji na kutotoa gawio stahiki kwa Serikali.

3.3.4 Madeni ambayo SUMA JKT inadai kwa watu na Taasisi mbalimbali

KWA KUWA, Kumekuwa na malimbikizo makubwa ya deni lisilokusanywa na SUMA JKT kutoka kwa watu na Taasisi mbalimbali hususan deni linalotokana na mradi wa matrekta;

NA KWA KUWA, Kutokukusanywa kwa deni hilo kumeenda kinyume na mikataba na hivyo kuisababishia Serikali hasara kubwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali ifanye uchunguzi wa kina ili kubaini taratibu zilizotumika katika utoaji wa Mikopo ya matrekta kwa watu na Taasisi mbalimbali;
- b) Serikali ichukue hatua stahiki kwa mujibu wa mikataba ya ukopeshaji matrekta kurejesha fedha za Serikali ambazo hazijakusanywa; na
- c) Serikali ichukue hatua stahiki za kurekebisha dosari za utoaji wa mikopo ya matrekta na kuchukua

hatua kwa watu watakaothibitika walikiuka taratibu katika utoaji wa Mikopo husika.

3.3.5 Mikopo Chechefu (*Non Performing Loans, NPL*) katika Benki ya TIB

KWA KUWA, Kamati imethibitisha uwepo wa deni la mikopo chechefu katika Benki ya TIB lenye kufikia jumla ya **shilingi bilioni 251.89**;

NA KWA KUWA, Mikopo hiyo inaathiri utendaji wa Benki na kuiweka katika hali mbaya katika utendaji na uzingatiaji wa Sheria;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia yafuatayo: -

- a) Benki ya TIB itoe notisi ndani ya mwezi mmoja kwa wadaiwa wote kuwataka kuanza kulipa madeni yao kwa mujibu wa mikataba;
- b) Serikali kwa kushirikiana na TIB waanze kuchukua hatua stahiki kwa wadaiwa wote sugu ikiwa ni pamoja na kuanza kupiga mnada, dhamana za wadaiwa hao kwani wanafahamika na dhamana zao zinajulikana; na

c) Ili kuondoa dhana kuwa mikopo inayochukuliwa kutoka Benki za umma haipaswi kurejeshwa, Serikali kwa kushirikiana na TIB na vyombo vingine vya Dola wafanye uchunguzi wa wakopaji wote na wale watakaothibitika kufanya udanganyifu iangaliwe uwezekano wa kutumia Sheria ya Uhujumu Uchumi²⁰ kuwashitaki Mahakamani.

3.3.6 Kuchelewa Kuchukua Hatua kwa Ubadhirifu wa Fedha Katika Fungu 28 Jeshi la Polisi

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati umebainisha uwepo wa ubadhirifu wa fedha katika matukio mawili katika Fungu – 28 Jeshi la Polisi, ambapo moja linahusu malipo ya posho ya Resheni kwa watu wasiohusika na la pili malipo yaliyofanywa kwa mtoa huduma bila kutoa huduma stahiki;

NA KWA KUWA, Ubadhirifu huo umeisababishia Serikali hasara ya takribani **shilingi bilioni 1.6**;

---

²⁰ Rejea Kifungu cha 2 cha Sheria ya Uhujumu Uchumi Sura ya 200 pamoja na aya ya 5 Jedwali la kwanza la Sheria hiyo.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali iwachukulie hatua za kisheria wahusika wote waliotajwa katika ubadhirifu huo ndani ya kipindi cha miezi miwili (Hadi kufikia Machi 30, 2019) na kutoa taarifa kwa Bunge kuhusu utekelezaji wa azimio hili.

3.3.7 Mikopo yenye Masharti Hasi iliyochukuliwa na TBA

KWA KUWA, Taarifa ya CAG ya mapitio ya mikataba ya mikopo iliyochukuliwa na TBA katika Taasisi mbalimbali za kifedha hapa nchini imebainisha dosari kadhaa katika masharti ya mikopo hiyo ikiwamo tozo ya riba ya asilimia 15 kwa mkopo uliochukuliwa kutoka Benki ya TIB wakati TBA hawajachukua fedha taslim hadi sasa;

NA KWA KUWA, Masharti hayo yanaibebesha TBA mzigo wa deni usiokuwa na manufaa kwa Taifa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba TBA wasitishie mara moja mkopo huo wenye masharti hasi kwa kuzingatia matakwa ya kisheria. Aidha, kutokana na Serikali kuhamia Dodoma, TBA wafanye mapitio ya mpango mkakati wa Wakala ili kuendana na Sera ya Serikali kuhamia Dodoma na kuepuka uwekezaji

ambao unaweza kuleta hasara kama vile nyumba kutopata Wateja kwa muda mrefu kwa baadhi ya maeneo.

3.3.8 Mkataba wa Ubia kati ya Jeshi la Polisi na Mwekezaji Eneo la Osterbay Dar es Salaam

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya CAG ulibaini kuwa kuna dosari kubwa katika mkataba wa ubia kati ya Jeshi la Polisi na mwekezaji wa eneo la Osterbay. Aidha, Mheshimiwa Rais alikwishalekeza kuvunjwa kwa mikataba ya namna hiyo ambayo haina maslahi mapana kwa Taifa;

NA KWA KUWA, Hadi sasa, mkataba huo haujapatiwa ufumbuzi hivyo kuwa na athari katika shughuli za kawaida za Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Timu ya wataalamu iliyoundwa na Serikali ikamilishe mapitio na majadiliano na mwekezaji husika ndani ya mwaka huu wa fedha ili kuhitimisha mkataba huo kwa kuzingatia Sheria za nchi na kwa maslahi mapana ya Taifa.

3.3.9Madeni ya TANESCO kwa TPDC, SONGAS na PAET

KWA KUWA, Deni ambalo TANESCO inadaiwa na TPDC, PAET, na SONGAS limekuwa likiongezeka mwaka hadi mwaka kutokana na sababu zilizo nje ya uwezo wa TANESCO kuzishughulikia kwa sasa ikiwa ni pamoja na mzigo mkubwa wa madeni ya taasisi za Serikali yasiyolipwa kwa wakati;

NA KWA KUWA, Deni hilo linaathiri shughuli za uendeshaji za TPDC na TANESCO kwa pamoja;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Ofisi ya Msajili wa Hazina (TR) ifanye uchambuzi wa kina wa madeni ya TPDC na TANESCO ambayo yote ni Mashirika ya Umma chini ya Ofisi yake na kuangalia namna bora ya kushughulikia madeni hayo ili kuleta ufanisi katika utendaji wa TPDC na TANESCO; na
- b) Serikali izitake Wizara, Idara, Mamlaka za Serikali za Mitaa na Mashirika ya Umma kutekeleza agizo la kulipa madeni yao ya umeme kwa wakati au wasitishiwe huduma hiyo muhimu.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukurani

Mheshimiwa Spika, Napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Ndugu Stephen Kagaigai kwa ushauri wake kwa Kamati pale alipotakiwa kufanya hivyo. Natoa Shukurani kwa Idara ya Kamati za Bunge kwa kuratibu shughuli za Kamati, kupitia kwa Mkurugenzi Ndugu Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndugu Michael Chikokoto, Makatibu wa Kamati Ndugu Erick Maseke na Ndugu Wilfred Magova.

Mheshimiwa Spika, Mwisho Kamati inatambua na kuthamini ushirikiano mkubwa ilioupata kutoka kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Profesa Mussa Assad, Mhasibu Mkuu wa Serikali (AcGen) Ndugu Francis Mwakapalila na Msajili wa Hazina (TR) Ndugu Athuman Mbutuka. Aidha naishukuru Kurugenzi ya Usimamizi wa mali za Serikali (DGAM) kwa kuendelea kuisadia Kamati katika utekelezaji wa shughuli zake kwa weledi na ufanisi.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Kamati imeeleza kwa kina mapungufu mbalimbali yaliyojitokeza katika Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa mwaka wa fedha wa 2016/2017 na kutoa mapendekezo ya namna ya kuondoa mapungufu hayo kwa lengo la kuhimiza uwajibikaji katika matumizi ya fedha za Umma.

Mheshimiwa Spika, Napenda kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi kwa uongozi wako makini ambao umeiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake bila vikwazo kwa kutoa maelekezo na miongozo thabiti pale Kamati ilipohitaji msaada wako. Aidha, namshukuru Naibu Spika Dr. Tulia Ackson pamoja na Wenyeviti wote wa Bunge kwa kukusaidia kuongoza Bunge letu kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali kwa kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa uadilifu na weledi mkubwa. Aidha, nawapongeza kwa kushiriki kikamilifu katika kuboresha mijadala, maoni na mapendekezo ya

Kamati na kunipa heshima ya kuiwasilisha taarifa hii mbele ya Bunge lako tukufu.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuthamini michango ya Wajumbe hao, Naomba kuwatambua kwa majina kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Aeshi Khalfan Hilary, Mb - **M/Mkiti**
3. Mhe. Felister Aloyce Bura, Mb - Mjumbe
4. Mhe. Dkt. Shukuru Kawambwa, Mb - Mjumbe
5. Mhe. Dkt. Hadji Hussein Mponda, Mb - Mjumbe
6. Mhe. Jamal Kassim Ali, Mb - Mjumbe
7. Mhe. Hussein Abraham Makungu, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Livingstone Joseph Lusinde, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Musa Bakari Mbarouk, Mb - Mjumbe
10. Mhe. Stanslaus Shing'oma Mabula, Mb
11. Mhe. Hassan Elias Masala, Mb - Mjumbe
12. Mhe. Ignas Aloyce Malocha, Mb - Mjumbe
13. Mhe. Ali Salim Khamisi, Mb - Mjumbe
14. Mhe. Omar Mohamed Kigua, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Khadija Nassir Ali, Mb - Mjumbe

16. Mhe. Mariam Nassoro Kisangi, Mb - Mjumbe
17. Mhe. Maida Hamad Abdallah, Mb - Mjumbe
18. Mhe. Josephine Tabitha Chagula, Mb - Mjumbe
19. Mhe. Abdallah Haji Ali, Mb - Mjumbe
20. Mhe. Abdallah Haji Ali, Mb - Mjumbe
21. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb - Mjumbe
22. Mhe. Allan Joseph Kiula, Mb - Mjumbe
23. Mhe. Rashid Abdallah Shangazi, Mb - Mjumbe
24. Mhe. Rhoda Edward Kunchela, Mb - Mjumbe
25. Mhe. Kiswaga Boniventura Destery, Mb - Mjumbe
26. Mhe. Joyce Bitu Sokombi, Mb - Mjumbe
27. Mhe. Anatropia Lwehikila Theonest, Mb - Mjumbe
28. Mhe. Oliver Daniel Semuguruka, Mb - Mjumbe

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru kwa dhati Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Naomba kutoa Hoja.

Mhe. Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA

HESABU ZA SERIKALI (PAC)

31 Januari, 2018